

SZAKDOLGOZAT

Muity Mária

2007.

Semmelweis Egyetem
Testnevelési és Sporttudományi Kara

A LÓ VISELKEDÉSE A LOVAGLÁS
TEKINTETÉBEN

Konzulens:
Dobozy László

Készítette:
Muity Mária
lovaskultúra oktató szak

Tartalom

Előszó, témaválasztás	5
Hogyan érzékeli a ló a külvilágot?	6
1. Látás	6
1.1 Fókuszálás	8
1.2 Színlátás	9
1.3 Éjszakai látás	9
2. Hallás	10
3. Szaglás	11
4. Jacobson-féle szerv és a flehmen	12
5. Ízérezékelés	12
6. Bőrérezékelés	13
7. Érzékelő szőrszálak	13
8. Időérezékelés	14
Kommunikáció a lovak világában	15
1. Hangok	15
2. Testhelyzet	17
3. Faroktartás	18
4. Fültartás	20
5. Száj és orr	20
6. Fejmozdulatok	23
7. Nyakmozdulatok	24
8. Testmozdulatok	25
9. Lábak	25
10. Fenyegető jelek	25
Hogyan tanul a ló?	28
1. A tanulás típusai	28
1.1 Habituáció	28
1.2 Kondicionált válasz	28
1.3 Próba-szerencse tanulás	29
1.4 Késleltetett tanulás	30
1.5 Belátásos tanulás	30
1.6 Imprinting vagy bevéődés	31
2. A tanulás fontos tényezői	31
2.1 Az időzítés	31
2.2 Az ismétlés	31

2.3	A megerősítés	31
2.4	Inger generalizáció/diszkrimináció	32
2.5	Felejtés	32
3.	Tanulási programok	32
3.1	Felfedezett minták	34
3.2	Alkalmazkodó agy	34
4.	Életkor és tanulás	35
4.1	A szopós csikó	36
4.2	A választott csikó	36
4.3	Az éves csikó	37
4.4	A kétéves ló	38
4.5	A hároméves ló	39
5.	További képzések	40
6.	Okos ló/„buta” ló - problémamegoldás	41
Hogyan tanítsuk a lovat?		45
1.	Jutalmazás, büntetés	45
1.1	Jutalom (pozitív megerősítés)	45
1.2	Megvesztegetés	46
1.3	Elkerülés (negatív megerősítés)	47
1.4	Büntetés	48
2.	Amit a kiképzés folyamán figyelembe kell vennünk:	49
2.1	Olvasni a jelekben	49
2.2	Időzítés	49
2.2.1	Az életritmus	49
2.2.2	A hangulat	50
2.2.3	A figyelem fókuszálása	50
2.3	Feszültség	51
2.4	Energia	52
2.5	Térszemlélet	53
Befejezés		55
Hivatkozások		57
Ábrák jegyzéke		58
Forrásmunkák		59

Előszó, témaválasztás

Az emberek a különféle civilizációk és társadalmak kialakulása óta már több mint 5000 éve állnak kapcsolatban a lovakkal; és ahogyan az egymás közötti kapcsolataik különböznek, úgy a lovakhoz való hozzáállásuk is.

A lovak bánásmódra való érzékenysége tükröt tart elénk, ami reflektálja elveinket, ambícióinkat és filozófiánkat; míg az érzelmi életük – amely olyan élénk és erőteljes, mint a miénk - bár hiányzik belőlük a logikus gondolkodó képesség – ugyanúgy visszatükrözi a mi személyiségünket és karakterünket.

A 21. századi világban bár sokat változtak a feladatok egy ló számára, de használatuk még mindig megmutatja kapzsiságunkat, szükségleteinket és szórakozásainkat: bevételi forrást jelentenek a tenyésztésből, edzésből, eladásból; pénzdíjakat nyerünk velük; örömet jelentenek, társat és barátot, egyfajta tökéletesség ideálját, és ellenállhatatlan vágyat érzünk egy idegen élettel való kommunikációra. Ahogy céljaink és ideáljaink sokfélék, úgy képzési módszereink is. De a közös fonal végigvonul a lóval való foglalkozás minden területén, és ez: a harmónia eszménye. Miközben sok feltárt és jól dokumentált módja van az egyensúly, hajlékonyság és egészség elérésére, a lelki harmónia problémája még mindig nem megoldott.

Még mindig nagyon sokan vannak, akik úgy lovagolnak, hogy nincsenek tisztában a ló jelzéseivel, igényeivel, ezzel megnehezítve saját céljaik elérését és a ló életét egyaránt.

A célom ezzel a szakdolgozattal az, hogy ismerje meg minden lóval foglalkozó ember a ló viselkedésének alapvető elemeit, és azt, hogyan lehet ezt a tudást beépíteni kiképzési módszereikbe, mindennapi életükbe; és hogy nézzenek egy kicsit más szemmel a lóra.

Engem a lóval való kapcsolatban és a lovaglásban az érdekel a leginkább, hogy a ló hogyan viszonyul a lovagláshoz és az emberhez, illetve hogyan tudom én ezt jó irányba befolyásolni. Sok megfigyeléssel és türelemmel talán lassan közelebb jutok ehhez a célhoz.

„A hallgatás gyakorlatilag elveszett művészete az, amely a művészetek közül legközelebb áll az örökkévalósághoz.” ⁽¹⁾

(Yeats)

Hogyan érzékeli a ló a külvilágot?

Ahhoz, hogy megértsük a ló viselkedését, meg kell tudnunk, hogy hogyan érzékeli a külvilágot, hogyan látja a dolgokat, és miért reagál rájuk máshogy, mint ahogyan mi reagálnánk.

1. Látás

A lovak pupillája szélesebb a miénknél

Mivel a ló szeme a fején két oldalt helyezkedik el, ezért szinte mindent lát maga körül, ugyanakkor van egy vak zónája a háta mögött, és egy, közvetlenül a feje előtt. Az elől lévő zóna azt jelenti, hogy ha egyenesen a ló felé haladunk, akkor abban a pillanatban eltűnünk a szeme elől, amikor éppen elé kerülünk. Ha szemmel akar tartani bennünket, (természetesen ezt szeretné, kivéve, ha már jól ismer minket) akkor vagy el kell

fordítania a fejét, vagy tennie kell néhány lépést hátra. Ezeket a mozdulatokat sokan félreértelmezik, miszerint a ló nem akarja, hogy megfogják. Ha viszont oldalról közelítjük meg a lovat, akkor végig a látómezejében maradunk, de ha alaposabban meg akar figyelni bennünket, akkor elfordítja a fejét, hogy binokuláris (két szemmel érzékelt) képet kapjon rólunk. Én is megfigyeltem, hogy ha egészen közel lépek a lovamhoz, akkor tesz egy lépést hátra – nem azért mert fél, hanem csak szeretné látni, mi van a kezemben (répa vagy patakaparó?) és ebből már tudja, mi fog következni.

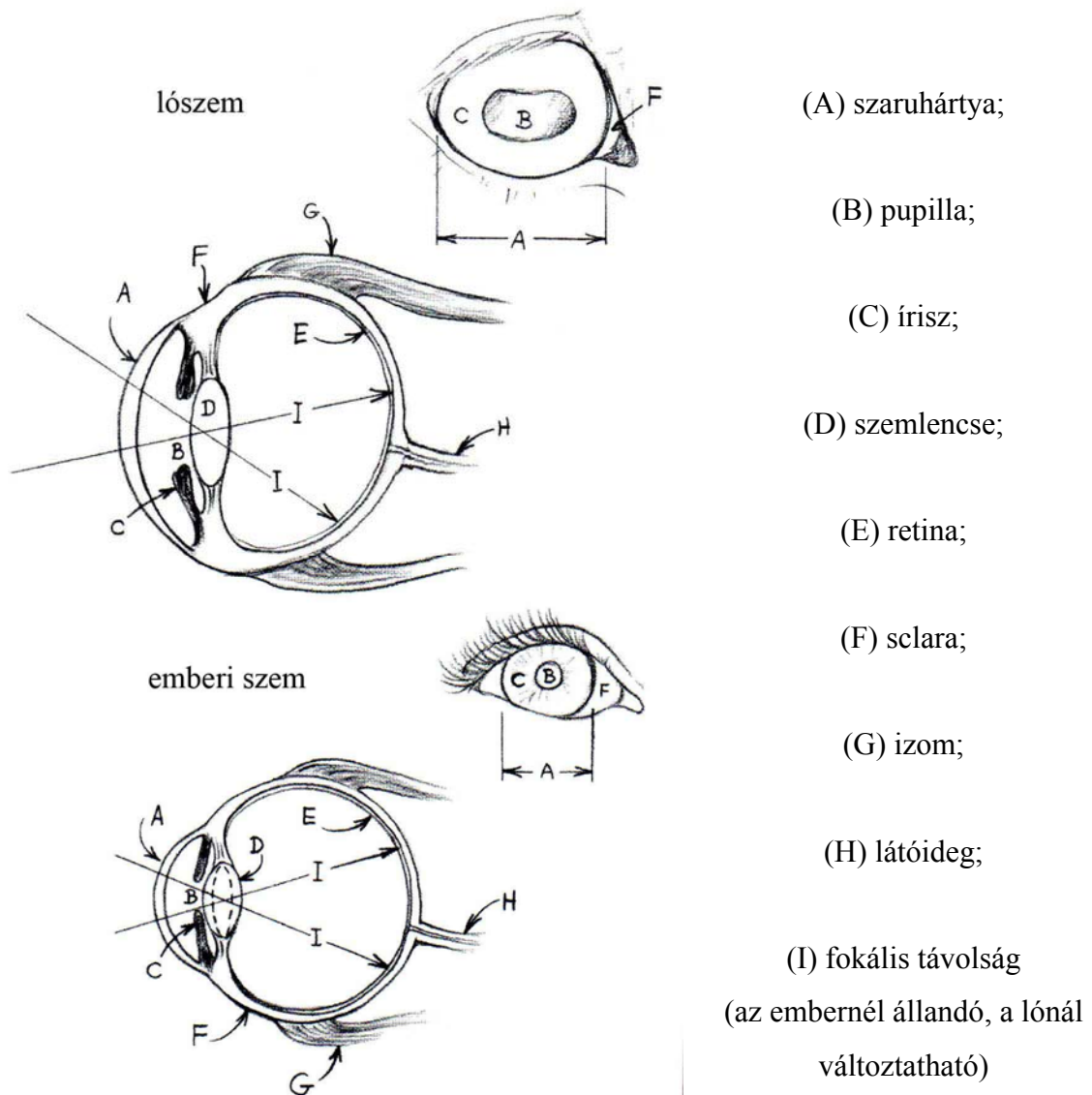
1. ábra

A vak zóna kb. 1,8 m közvetlenül a ló előtt (ez azon is múlik, hol helyezkedik el a ló szeme, van olyan helyzetű szem,

amellyel jobb képet kap előre felé). Ez lehet az oka annak is, ha a ló elferdül egy

ugráson, mivel nem látja azt megfelelően. A lovak általában emlékezetből ugranak, és ha a lényeges pillanatban elvonják a figyelmüket, akkor elfelejtik, hol az ugrás. Ez – még egyszer – a szem elhelyezkedésétől függ, és a ló fejének helyzetétől az ugrás megközelítésekor. Érdeemes megfigyelni, hogy az akadály előtt a legtöbb ló kissé oldalra billenti a fejét.

Ha egy ló nem teljesen nyugodt afelől, mi zajlik körülötte, akkor nem szereti a mozgó dolgokat a hátsó vak zónájában; és vagy teljesen megfordul, vagy csak a fejét fordítja hátra, hogy jobban lássa a betolakodót. Ebben a zónában bármilyen mozdulat fenyegető lehet, főként egy emberhez nem szokott, fiatal ló számára. Abban az esetben, ha nem tud megfordulni, vagy a fejét elfordítani, akkor gyaníthatóan rúgni fog – jogos önvédelemből.

2. ábra

1.1. Fókuszálás

Úgy tűnik, a lovak kevésbé képesek a szemlencse alakjának, vagy helyzetének megváltoztatásával fókuszálni, mint más állatok. Régen⁽²⁾ az volt az általános vélemény, hogy a közeli és távoli tárgyakra a fejük le- és felmozdításával fókuszálnak, így a kapott kép a retinán alacsonyabban vagy magasabban vetül ki. (Röviden: úgy vélték, hogy a retina úgy lejt, hogy az alja közelebb van a lencséhez, mint a teteje. Így a távolabbi tárgyak akkor kerülnek fókuszba, ha magasabban vannak a látómezőben, a közelebbi tárgyak pedig akkor, ha alacsonyabban.) De az újabb anatómiai kutatások azt mutatják, hogy ez a lejtés nem létezik. Ehelyett a látómező alacsonyabb és magasabb szélsőértékeiben a lovak távolra látnak, míg középen a szemük közepesen távolra, illetve közelre fókuszál. A retinának ebben a központi részében a látás sokkal részletesebb, mivel a látósejtek itt magasabb koncentrációban találhatóak. De a ló látómezejének minden területére igaz, hogy rendkívül érzékeny a mozgásra. Az ő látómezejük nem gömbölyű, mint a miénk, hanem szélesebb, és kevésbé mély, inkább egy széles mozivásznonra hasonlít.

A ló fejének fel-le mozgatása egyaránt történik a fókuszálás érdekében, és azért, hogy egyáltalán átlásson a rés-szerű pupillán. Ezt a szem forgatásával is elérhetik, de ezt sem tudják annyira forgatni, mint mi. Amikor egy mozgás a látómező kevésbé érzékeny területén felkelti a figyelmüket, akkor: vagy elfordítják a fejüket, hogy mindkét szemükkel lássák, vagy megbillentik, illetve fel-le mozgatják a fejüket, hogy a kép a megfelelő helyre kerüljön a retinán, illetve forgatják a szemüket.

A magasan tartott fejű ló nem látja a talajt maga előtt, és egyenetlen talajon sok ló nem megy előre, ha nem engedik le a fejét, hogy láthassa, hová lép. Hasonlóan félnek szűk helyeken hátralépni (pl. kifelé egy hosszú lószállítóból), mivel nem látnak maguk mögé, csak ha magasan tartott fejüket oldalra billentik, és a szemüket forgatják, illetve ha leengedett fejüket enyhén elfordítják, és ugyancsak a szemüket forgatják, és így láthatják a hátsó lábukat. Mozgás közben még kevésbé látnak tisztán, mint egy helyben állva. Ez az oka, hogy a fiatal ló, ha furcsa dolgot észlel, akkor meg akar állni, és így megnézni. De ha nem engedik, akkor pánikba esik. Ha lovagolunk, ne felejtjük el, hogy ők nem úgy látnak, mint mi.

A domboldalon haladó ló a talajnak megfelelő szögben tartja a fejét úgy, hogy felfelé, és lefelé is egyaránt tudjon fókuszálni.

A rémült lóról azt tartják, hogy távollátó, mert az adrenalin hatással van a szemre, de ez még nem bizonyított. Az biztos, hogy ha megijed, a ló felemeli a fejét, és megmerevíti a nyakát, így semmiképp nem látja maga előtt a talajt. Megfigyeltem, hogy ha ideges lovat lovagolok nehezebb terepen, akkor sokkal többet botladozik, mint ha nyugodt állapotban van, ennek is az az oka, hogy mivel fejét felemelve azt kémleli a távolban, mi fogja megtámadni, nem látja, mi van a lába előtt. Az igazán feszült ló ilyenkor megijed a botlástól is, még magasabbra emeli a fejét, és még kevésbé lát maga elé. Ilyenkor általában megfelelőbb talajt keresek, amíg megnyugszik.

Amikor lovaglás közben megakadályozzuk a fejbillentést, akkor a lónak oldalra kell ugrania, hogy távolabbra kerüljön, és így kisebb legyen a fejbillentés szöge. Ezt a cselekvést – mint ijedezést – gyakran büntetik a lovasok tudatosan, vagy véletlenül egyensúlyuk elvesztésével, vagy a szárba kapaszkodással. A ló pedig megtanulja, hogy ha ilyen tárgyat lát, az valószínűleg fájni fog, ezért következő alkalommal még gyorsabban el kell kerülnie.

1.2 Színlátás

Megtanítva a lovakat, hogy különböző színű vödörkhöz menjenek oda, Grzimek⁽³⁾ kiderítette, hogy képesek különbséget tenni sárgák, kékek és zöldek között. De a spektrum végein lévő pirosak és lilák között és a szürke árnyalataiban azonban nem. Ám orosz kutatók⁽⁴⁾ szerint éppolyan jól látják a piros és lila színeket is. Tehát az egyetlen, ami bizonyos az az, hogy nem színvakok, mint azt korábban feltételezték.

1.3 Éjszakai látás

Érdeemes még megemlíteni, hogy a lovaknak hozzánk képest rendkívül jó az éjszakai látásuk, ami a természetes környezetükben nélkülözhetetlen.

A szemnek csak egy bizonyos része tudja befogadni a fényt, ez a szaruhártya (cornea), a fehérje (sclara) azonban erre nem képes. Mivel az embernél a szem viszonylag nagy része fehérje, kevesebb fénnel tud csak operálni a szem. Viszont a lónál a szaruhártya területe nagyobb, így több fény jut be, valamint a szeme hátsó részén van egy membrán (tapetum lucidum), amely visszatükrözi a fényt, így megsokszorozva azt a retina felületén. Ennek következtében a ló még sötétben is fel tudja használni azt a minimális fényt a tárgyak azonosításához, ami a mi szemünkbe már nem juthat be.

2. Hallás

Milyen jól hallanak a lovak? Az biztos, hogy magasabb hangokat képesek meghallani, mint mi (legalább 25kHz-ig, vagy ennél is magasabbakat, míg a mi határértékünk 20kHz), bár az idősebb lovak – mint az idősebb emberek is – a tartomány felső értékeit már nem érzékelik. A viselkedésükből azt is kikövetkeztethetjük, hogy olyan finomabb hangokat is meghallanak, amit mi már nem: már akkor a közeledő paták felé hegyezik a fülüket, mielőtt mi észrevennénk, mire figyelnek. Már többször volt, hogy olyan helyen vágtaztam, amit nem lehetett belátni, és ha a lovam nem kezd előre fülelni a közeledő autóra, akkor kellemetlen meglepetésben lett volna részünk.

Ez részben annak köszönhető, hogy tölcsér formájú fülükkel a hangokat mindenféle irányból be tudják fogni. Tizenhat izom vesz részt a fül mozgatásában, ami nagyfokú pontosságot jelent az irányzékban. Ha a ló valami rendkívül érdekeset hall, az egész fejét, akár a testét is a hang irányába fordítja, hogy ezzel mindkét fülét, és mindkét szemét is bevonja a vizsgálódásba.

A fülek a ló érzelmi állapotát is jelzik, és ez akár a hallást is megzavarhatja. Egy engedelmes díjló a lovasa felé fordítja a füleit: részben, mert rá irányul a figyelme, de azért is, mert ez a fül-pozíció az alávetettséget jelzi; és emiatt nem hallhatja, mi zajlik előtte. Egy dühös ló, aki teljesen lelapítja a fülét, szinte semmit sem hall.

A ló füle mindig arra fordul, ahol valami érdekes történik

3. Szaglás

Ilyen közelről már csak szag alapján tájékozódnak

Ez idáig nem született még vizsgálat a ló orrának érzékenységéről, ezért csak viselkedési bizonyítékra hagyatkozhatunk. A szabadban a ló gyakran szippant bele a szélbe, hogy azonosítson egy halvány illatot. Az is köztudott, hogy a lovak nagy távolságból is ki tudják szimatolni a vizet (az öszvérek még a lovaknál is jobban). Megérik, merre van a hazafelé vezető út, és a hegyi pónik még a birkák láthatatlan nyomát is érzékelik, amely biztonságosan

átvezeti őket a mocsarakon. A táplálék kiválasztása is lényegében szaglás alapján történik: az a ló, akinek egy ismeretlen eledelt kínálnak, először az egyik, majd a másik irányba billenti a fejét, hogy mindkét orrlyukával megvizsgálhassa, majd felemeli a fejét, és felpöndöríti a felső ajkát, hogy a Jacobson-féle szervével még alaposabban megszagolhassa. (Ezt a jelenséget flehmen-nek nevezzük.)

A többi ló szaga különösen fontos, minden lónak megvan a csak rá jellemző, egyedi illata. A kancák szag alapján azonosítják csikóikat; illetve találkozásnál is az az első, hogy összedugják az orrukat olyan közel, hogy sem egymás fülét, sem farkát nem látják, vagyis kizárólag szag alapján döntenek, hogy támadnak, vagy pedig barátok lesznek. Ezen kívül az idegen ürüléket is megszagolják: a ménnek a trágyája alapján meg tudják határozni a másik ló nemét, ezt abból tudjuk, hogy a másik mén ürülékére rátrágyázik, a kancáéra pedig rávizel. Megfigyelhetjük, hogy lovunk milyen érdeklődve szaglássza a ruhánkat, ha előzőleg más lóval voltunk, és ha az egy sárló kanca volt, akkor a mén izgatottá is válhat. Ezek az azonosító szagok a feromonok, kémiai üzenetek a másik állat állapotáról. Egy érzékeny orrú ember is különbséget tud tenni egy csödör és egy kanca feromonja között, és a sárló kancának is jellegzetes szaga van.

4. Jacobson-féle szerv és a flehmen

Fiatal csődör pipál

A ló orrának belsejében, hátul, a lágy szájpad fölött van egy speciális dudor, aminek a funkciója – mint az már kiderült – a vizeletben jelen lévő feromonok érzékelése. Az érzékelés itt úgy történik, hogy a ló mélyen belélegez, majd felpöndöríti a felső ajkát, miáltal az orrlyukak bezáródnak, így jobban megízlelheti a szagot. De azoknál a lovaknál is megfigyelhető a pipálás, avagy a flehmen jelenség, akik valami

furcsa ízt éreznek, vagyis nem kizárólag a vizelet elemzésére használható. A Jacobson-féle szerv a legjobban a kígyóknál fejlődött ki (amikor kiöltik a nyelvüket, szag-részecskéket vesznek fel, és ezeket elemzésre ehhez a szervhez szállítják), de más emlősöknél, főleg a patásoknál is létezik, az orrban lévő szaglőrendszerrel együtt.

5. Ízérezékelés

Keveset tudunk a lovak íz-érezékeléséről. Az egyértelmű, hogy kényes ízlésük van, ez abból is látszik, ha keserű ízű falat került a szájukba, azonnal kiköpik. A keserű íz iránti érzékenységük kétségtelenül a túlélést szolgálja, mivel a legtöbb mérgező növény keserű. Mi kézbe vehetjük, megnézhetjük és megszagolhatjuk, amit eszünk, de a lovak nem. Még megszagolni sem tudnak minden parányi növényt egy illatos mező közepén, így leginkább a gyors ízlelési reakciójukra támaszkodhatnak. Viszont az édes ízű ételeket és gyümölcsöket nagyon szeretik.

Az ingyenc ló az abrakból is ki tudja válogatni a finomabb magokat

6. Bőrérzékelés

A bőrérzékelés a test különböző részeinek megfelelően változik: az orrot és a pofát sokkal több ideg hálózza be, mint a test többi részét. Ez a bajusz, vagyis a hosszú, érzékelő szőrszálak miatt lehetséges. A test más területein is találunk jól beidegzett részeket, ilyen: a nyak, a mar, a váll, a párta és a csüd hátsó része. A bőrérzékelő ideg-végződéseknél különböző típusai léteznek: vannak a felszínen és mélyebben érzékelők (illetve megre és hidegre érzékenyek). Ezek különböző arányban fordulnak elő a testfelületen.

Nem minden ló szereti a vizet a bőrén

7. Érzékelő szőrszálak

A bajusz levágása tilos!

Ezeknek a szőröknek nagyon nagy és fontos az idegellátottságuk, de csak, mint bőrérzékelő receptorok ismeretesek, keveset tudunk más funkciójukról. Biztosan meg tudja állapítani velük a ló, hogy az orra hegye milyen mesze van bármilyen felülettől. A csikók, akiknek még össze vannak gyűrődve a szőrszálaik, hajlamosak mindenbe beleütni az orrukat; és azok a lovak, akik ismerik a villanypásztort, ezekkel vizsgálják meg, van-e benne áram,

mielőtt a testük más részével hozzáérintenének. Ezenkívül az érzékelő szőrszálak valószínűleg informálják a lovat textúrákról, és legeléskor, táplálkozásakor is fontosak. Ha kozmetikai okból lenyírják egy ló bajuszát, akkor az egyik legfontosabb érzékszervétől fosztják meg: számunkra nehéz felbecsülni a fontosságukat, mivel mi nem rendelkezünk ilyesmivel, de ez nem azt jelenti, hogy nélkülözhetőek.

Ugyanez érvényes a fülekben található szőrszálakra, amelyek megvédik a dobhártyát a portól és rovaroktól; vagyis levágásuk csak bajt okoz.

8. Időérzékelés

Talán különösnek hangzik, hogy hogyan és milyen érzékszervvel tudják a lovak követni az idő múlását és cselekvéseiket ehhez igazítani. Az ember számára az idő szubjektív, függ az elfoglaltságunktól, érzelmeinktől, stb. Gyakran egy félelemben eltöltött perc hosszabbnak tűnik egy ebédfőzéssel eltöltött félóránál. Érdekes módon azonban, amikor pl. alszunk, a testünk riaszt minket pontosan akkor, amikor fel szoktunk kelni. Elképzelhető, hogy a test változásai segítenek bennünket az idő megítélésében, pl. a fáradtság vagy az éhség, illetve a test ritmikusan ismétlődő cselekvéseinek félig öntudatlan észlelése (pl. szívverés). Azonban az idő nem minden lénynek olyan lényeges, mint nekünk. Sok helyen olvashatjuk, milyen fontos pontosan ugyanabban az időben etetni a lovakat. Ilyenkor, ha késik a reggeli abrak, a lovak már dobognak és türelmetlenkednek. Azonban a vadlovaknál nem figyelhető meg napi rutin. A cselekvéseiket csak az időjárás határozza meg. Ha van elég élelmük, nem ragaszkodnak semmilyen szabályhoz.

Kommunikáció a lovak világában

A lovak megértéséhez az érzékelésen kívül az is hozzátartozik, hogy lássuk, hogyan kommunikálnak egymással, mert az emberrel való kapcsolatukban is ezeket a jeleket próbálják – kisebb-nagyobb sikerrel – alkalmazni.

A ménes szociális élete a kommunikáción alapul, a jelek küldésén és fogadásán, amelyeket a csoport többi tagja is megért.

Az állatoknál ezek a kifejező-eszközök: hívások, testtartások, mozdulatok és kémiai üzenetek.

1. Hangok

A lovaknál a hangadással történő kommunikáció második a fontossági sorrendben a testbeszéd után, és akkor használják, ha az első nem világos, pl. ha túl nagy a távolság az állatok között. Általában elmondhatjuk, hogy a vadlovak kevesebbet használják a hangokat, mint háziastott társaik, hiszen ezzel felhívják magukra a ragadozók figyelmét. Többféle hangadási módot különböztethetünk meg a lovaknál:

Ez a csödör épp egy kancát szólongat

A nyerítés egy kapcsolatteremtő/felismerő hívás.

A nyihogás rövidebb, és alacsonyabb fekvésű hang, amit a kisebb távolságban levő lovak hallatnak, ezeket három csoportra oszthatjuk:

- A közelben lévő, már felismert barátnak szóló üdvözlés, és Gyere! jel, ezt mi is hallhatjuk, amikor répával a kezünkben megközelítjük a lovunkat.
- A mén udvarló nyihogása, ami mély, hosszú és erőteljes; és a fedezni szándékozott kancának szól

- Egy finom anyai nyihogás, amely közelebb hívja a csikót. Úgy tűnik a csikó válasza erre veleszületett, ahogy megszületnek, már jönnek egy imitált nyihogásra.

A rikoltás az egymáshoz nagyon közel lévő lovaknál használatos, különösen szexuális kapcsolatoknál. A flörtölő kanca rikolt az udvarló ménnek, de akkor is, ha idegennel találkozik. Ez gyakran együtt jár a mellső láb dobbantásával. A rikoltás egyértelműen az izgatottság kifejezője.

A horkantás vadlovaknál veszélyre hívja fel a ménes figyelmét. A háziasított lónál is megfigyelhető (mindkét nemnél), amikor furcsa, félelmetes tárgyat lát. Akkor is horkantanak, amikor jókedvük van, és eljátsszák, hogy megrémültek.

Sikítás és ordítás szerencsére ritkán hallható. Ez az extrém érzelmi állapotban lévő ló hangja – aki dühös és fél.

Nyögést egy-egy nagy erőfeszítés közben hallatnak a lovak, harc közben, ugráskor, egy esésből való felkelés közben, illetve ha nagy fájdalommal küzdenek, mint az ellő kanca, vagy a kólikás ló. Ezt nem is igazán lehet jelként értelmezni.

Van még két hangadási mód, ami nem kommunikációs jellegű, inkább a ló érzelmi állapotát jelzi:

Szusszanás, fűjtetés ez egy finom, horkantás-szerű hang, ami elégedett lovat jelez. A kellemesen élénk, friss ló hangja, vagy amelyik nyugodtan vágtazik, és jól érzi magát.

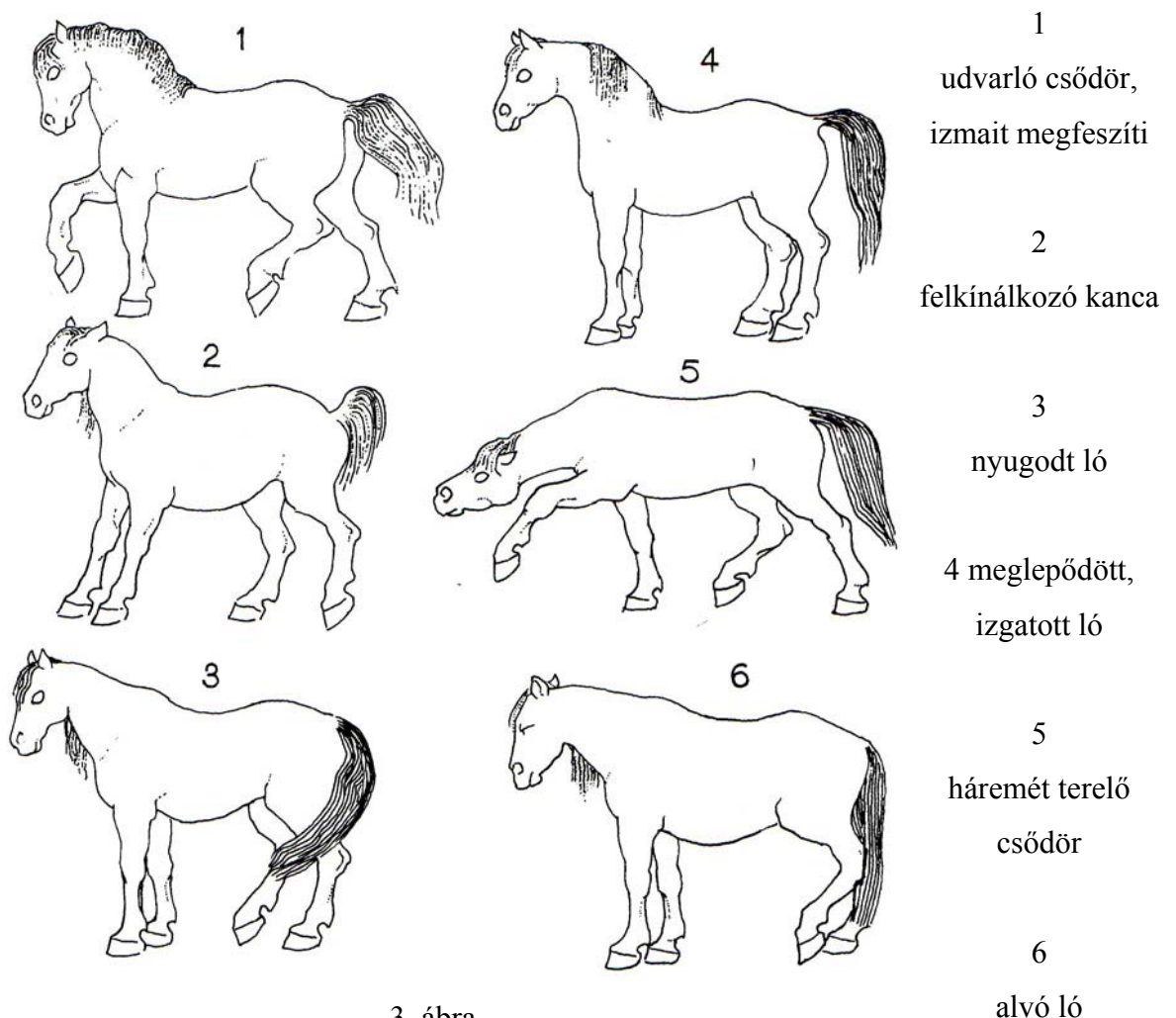
Prüszkölés ez is egy relaxált, kellemes hang. Ilyenkor a ló hosszú száron hazafelé ballag, jól érzi magát munka közben, mindenképpen egy nyugodt lelkiállapotot jelez.

Mivel a lovak sok hanggal kommunikálnak egymás között, ezért az emberekkel való kapcsolatukra is kiterjesztik a hangokat. Az sem meglepő ezek után, hogy rendkívül gyorsan megértik a hangsegítségeket. A mi hangunkat is a sajátjuknak megfelelően értelmezik, ezért a finom, puha hangok (amik hasonlítanak a nyihogásra, prüszkölésre) elégedettséggel töltik el őket, míg az élesebb, hangosabb hangokat (mint a rikoltás, sikítás) nem kedvelik. Sokakkal egyetemben én is felhasználok ezt futószárazáskor:

a pattogó, magasabb, élesebb utasításokkal a lovat előremenetre készítetem vagy felhívom a figyelmét, míg a mélyebb tónusú, lassabban kiejtett szavakkal megnyugtatom, és lassabb tempóra ösztönzőm. Sok ló egyértelműen élvezi az énekszót, akár a rádiót is.

2. Testhelyzet

Egy állat testtartása elárulja, hogy éppen milyen lelkiállapotban van, és erre alapozva a legtöbb szociális állatfaj egyedi jelzéseket alakított ki. A lovak is folyamatosan szemmel tartják egymást, hogy azonnal felismerhessék a többiek hangulatának jeleit.

3. ábra

Általában elmondhatjuk, hogy minél izgatottabb egy ló, annál izgalmasabbak a körvonalai. A szunyókáló, nyugodt ló egyik csipőjét rézsútosan tartja, fülei

lekonyulnak, feje lóg, és farkát is alacsonyan tartja. Ezzel szemben egy izgatott ló tele van étellel teli görbületekkel: hegyezi a füleit, fejét magasan tartja, nyakát felíveli, izmait megfeszíti, és farkát felemeli. Ezeket a jeleket a megriadt testtartásnál figyelhetjük meg, amikor a ló valami félelmeteset pillantott meg. Amint a többi ló észreveszi ezt a feszült, riadt körvonalú állatot, ők is feszültté válnak.

A testi feszültség jelei mindig vészjelzések!

Mivel a lovak hajlamosak kiterjeszteni szociális érzéseiket ránk is, így az emberek testhelyzetéből és feszültségéből is leszűrjük a vészjelzéseket. A feszült, rémült ember megijeszti a lovakat, és arra készíti őket, hogy el akarjanak menekülni. A lovak többsége a merev, ideges mozdulatokat valóban egyértelmű jelnek tekinti, hogy valami félelmetes dolog van a közelben. Ha pedig vezető szerepbe helyezünk magunkat a lóval való kapcsolatunkban, akkor az állat duplán fog aggódni, hiszen ha mi félünk, akkor mit tehetne ő? Ha ezt még kombináljuk azzal a ténnyel, hogy ő nem látja a félelem tárgyát, akkor az már elég ahhoz, hogy idegesen táncoljon.

Azok az emberek – akár kezdők is-, akiknek van érzékük a lovakhoz, különösen nyugodtan, sietség és kapkodás nélkül nyúlnak a lovakhoz, ami megnyugtatja, és arra készíti őket, hogy az ember közelében akarjanak maradni. Sok „kemény” ló, akik hozzászoktak a durva bánásmódhoz, meglepően gyengédek a gyerekekkel, akik sokkal nyugodtabbak, mint a felnőttek.

A körvonal, mint a jeladás hatásos formája megmagyarázza, miért riasztja meg a lovakat az ismerős ember látványa, ha az kalapot visel esernyőt tart vagy egy bála szénát cipel: inkább a körvonalakat figyelik, mint a részleteket, és így egy teljesen ismeretlen alakot látnak.

3. Faroktartás

Ez a testtáj azért jó jelzőeszköz, mert a ló körvonalait drámaian meg tudja változtatni. Ahogy a magasan tartott farkok izgalmat jelez, úgy a behúzott farkok behódolást és félelmet: a rémült ló a kutyához hasonlóan a hátsó lábai közé húzza a farkát, és képes teljesen pánikba hajszolni magát, amikor farka a csánkja köré tekeredik (sokszor látni, amikor egy csikóra túl hamar ülnek fel). A félelem és idegesség másik jele a gyakori

trágyázás, akár a hasmenés is (pl. amikor megközelíti a lószállító feljáróját). Mozgás közben a ló magasabban hordja a farkát, mint pihenéskor: közvetlenül indulás előtt emeli meg, így ezt vehetjük az indulás szándékának jeleként. Egészében véve minél izgatottabb a ló, annál magasabban tartja a farkát.

A *farok-mozdulatok* szintén jelzésértékűek. Ha a ló csapkod a farkával, akkor bosszús, irritált, ez frusztráció és konfliktus esetén látható.

Néha az irritáció fizikai kényelmetlenségből ered, kólikás vagy egyéb fájdalomtól. Azok a lovak is csapkodnak enyhén a farkukkal, akiktől a képzés folyamán olyan feladatot kérnek, amely számukra különösen nehéz, illetve rossz élményük kötődik hozzá.

A dühös ló erőszakosan csapkod a farkával. Ez a jelzés valószínűleg a farok normális használatából ered, amikor a bosszantó legyeket kergetik el vele. A hurok a farkon olyankor figyelhető meg, amikor szeretne csapkodni a farkával, de túl feszült hozzá, ez gyakran a bakolást előzi meg. Ugráskor a hátsó lábai mögé emeli a farkát.

A magas farok = izgatottság a sárló kancánál is megfigyelhető, amikor viselkedésével párzásra hív, de ilyenkor a kanca a fejét leereszti, és füleit is lekonyítja.

erős izgatottság közepes izgatottság mozgás nyugalom félelem, agresszió

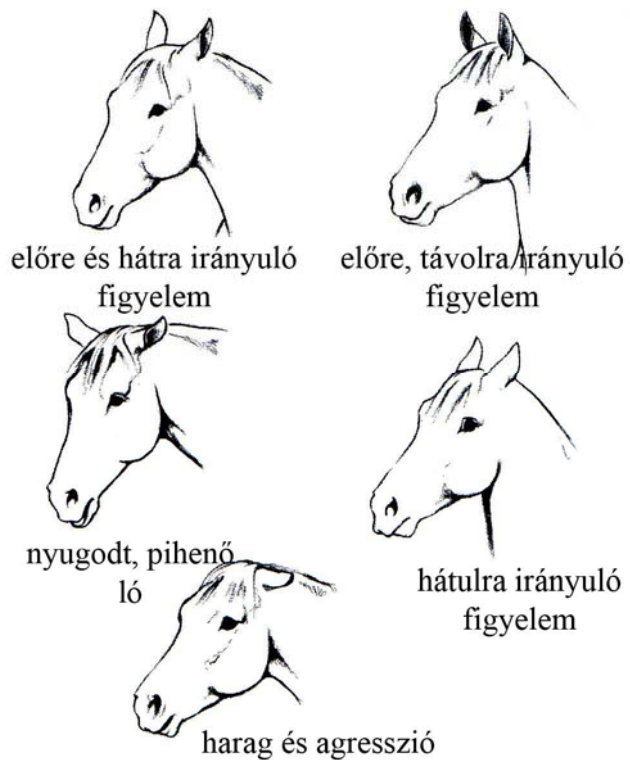

4. ábra

4. Fültartás

A fülek jelzik a legjobban, merre figyel a ló. A lekonyuló fülek a figyelem hiányára utalnak; pl. szundikáláskor. Amikor félig hátrafordult helyzetben vannak, az a behódolás jele, míg az éber fülek mindig abba az irányba fordulnak, amerre figyel a ló. A hátrafordított fül nem szükségszerűen jelent haragot, lehet, hogy egyszerűen csak a háta mögötti történésekre fókuszál. Amikor a ló megijedt valamitől, ami előtte van, akkor is hátrafordíthatja a

füleit, hogy meggyőződjön róla, hogy az a menekülési útvonal szabad. De amikor laposan hátrasunyítja füleit, az biztos jele annak, hogy azt gondolja: itt baj lesz – vagy a saját akaratából kifolyólag, vagy máséból. A fülek gyakran más irányba néznek, megosztott figyelmet mutatva.

5. ábra

5. Száj és orr

A száj-mozdulatok bár nem változtatják meg jelentősen a ló körvonalát, mégis erős jelzések. Pl. ha fenyegetni akarnak, szájukat hátrahúzzák, kivillantva az ínyt és a fogakat; a csikók tátognak a behódolás jeleként, a ménnek pipálnak, ha sárló kancát éreznek a közelben. Bár az, hogy ez utóbbi a ménes többi tagjának jelzésértékű-e az nem tisztázott.

Tátogás – ez a fiatal csikók egy speciális megadási jele, mint amikor a kiskutya a hátára hemperedik a nagyobb és erősebb kutya előtt. Ilyenkor a csikók füle lekonyul, nyakuk kinyúlik, és tátogni kezdenek, amolyan harapdáló mozdulatokkal – fogait felfedve.

Az egészen fiatal csikó mindennek tátog, ami nagy és mozog, akár egy biciklinek is, majd később már csak a közeledő idősebb lovaknak.

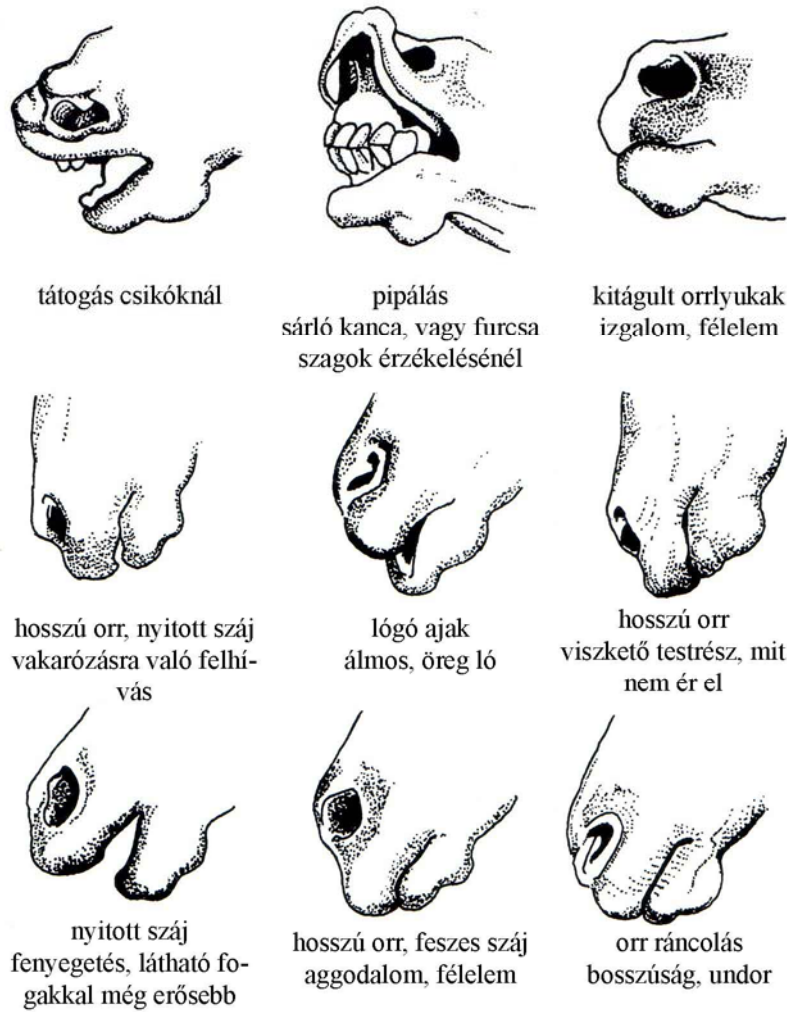
Más szájtevékenységet is megfigyelhetünk, ami nem ilyen drámai módon látható: pl. azoknál a lovaknál, akik valamilyen feszültség után megnyugszanak. A feszült ló megmerevíti az állkapcsát és nyakát, és amikor a feszültség megszűnik, gyakran rágszáló mozdulatot tesznek. Mint amikor mi a zsibbadt vállunkat megmozgatjuk.

A szorosan összezárt száj több helyzetben is látható: félelem, ingerültség, zavar és harag esetében is, amelyek mind kellemetlen érzések. Ahogy a száj megfeszül, úgy alakul az áll egy gombóccá, az orr pedig előre, a fogak elé húzódik.

Ennek tökéletes ellentéte a petyhüdt, lógó száj, ami a szunyókáló, ellazult lóra jellemző, különösen meleg időben. De a kimerült, illetve nagy fájdalmat érző lovaknál is látható a lógó száj, azonban itt a kiöblösödő orrlyukak mutatják, hogy nem alszanak: ilyenkor visszahúzódnak és bezárkóznak. Az áll gombóccá válhat a száj összeszorítása nélkül is, pl. a párzásra felkínálkozó kancánál.

A feszes szájjal párosult hosszú orr a feszültség, félelem jele; ám más alkalmakkor is előfordul: amikor kinyúlnak valami felé, amikor várakoznak valamire, mohók, vagy játszani akarnak. Ilyenkor a száj nem feszes és az áll sem gombóc formájú. Sok lónak igen élénk orra van, amiből az avatott szem sok mindent kiolvashat, pl. amikor az egyik ló játékos kedvében van, a megnyúlt orrát az egyik oldalra hajlítja.

Az izgó-mozgó hosszú orr előjáték a vakarózáshoz, hempergéshez, és az ember zsebében való matatáshoz. Ilyen orral közelednek egymáshoz a lovak, amikor vakarászási szándékuk van. Darwin⁽⁵⁾ feljegyezte, hogy amikor egy ló nagyon csiklandós ápolásnál, akkor annyira szeretne megharapni valamit, hogy a fogait csikorgatja, illetve minden rossz szándék nélkül a lovaszt harapja meg.

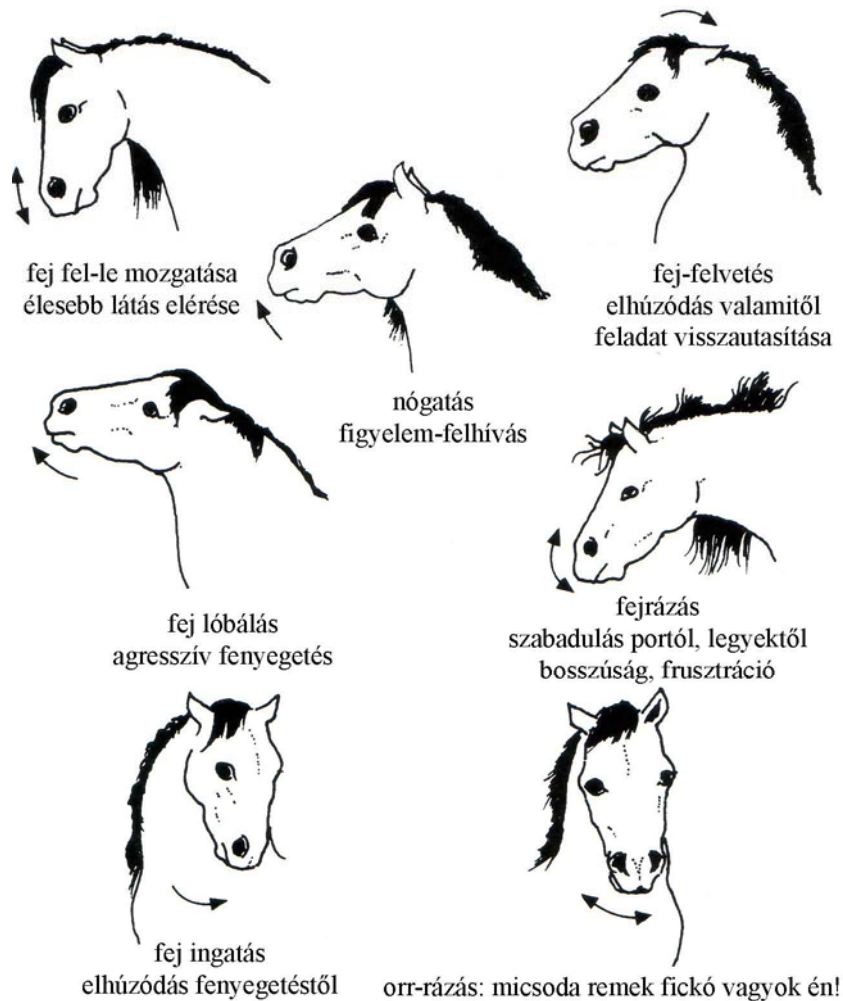

6. ábra

Az orrcimpák is nagyon kifejezők, főleg a vékony bőrű fajtáknál. A kitágult orrlyukak az izgatottság jelei, amikor a ló megijedt, fél, de akár játék közben is látható. Természetesen ziháláskor is megfigyelhető, de akkor a lélegzetvétellel együtt tágul az orrcimpa. Az orr ráncolása - amikor az orrcimpák széle hátrahúzódik, és egy ránc jelenik meg - a bosszúság jele. Ez lehet fájdalom vagy más irritáció, illetve amennyiben a fülek hátul vannak, akkor közepes fokú fenyegetés is. A párosodásra kész kancán is megfigyelhető a ráncolt orr, amikor a jellegzetes fűrészbak pózba helyezkedik, és állát gombóccá szorítja, fülei pedig félig hátra figyelnek. Az nem egyértelmű, hogy ilyenkor a mén bosszantja a háta mögött, vagy csak próbál hátrafelé szaglászni, anélkül, hogy elfordítaná a fejét.

6. Fejmozdulatok

Ezek közül a legkifejezőbb a *fejcsapás*, amikor az orr hirtelen előre és felfelé mozdul a nyak egyidejű rándulásával. Ez egy fenyegető mozdulat, a leggyakoribb agresszivitást jelző mozdulat a lovak között.

7. ábra

A *noszogatás* egy ennél lassabb és finomabb mozdulat: a fej nem lendül felfelé, és a fülek sincsenek lesunyva, csak félig hátra/előrefordulva. Ez egy figyelemfelkeltő jel. A csatangoló ló így nógatja a társait, hogy menjenek vele, vagy így kezdeményeznek vakargatást, illetve a kólikázó, vagy vajúdó ló így ösztökélheti a mellette lévő embert, hogy segítsen.

A fejrázás a ló természetes módja, hogy megszabaduljon a bosszantó legyekről, a portól vagy más egyéb irritáló dologtól. Az a ló is a fejét rázza, aki meg akar harapni, de nem mer; el akar jutni az élelemhez vagy a többi lóhoz, de nem tud. Lovaglás közben is így tehetnek, ha nem tetszik nekik a zabla, vagy maga a lovaglás.

Az orr-rázás, amikor a fejbúb egyhelyben marad, csak az orr leng az egyik vagy mindkét irányba, leginkább mének viselkedésében figyelhető meg, amikor játszanak, vagy mutogatják magukat. Akkor is előfordul, amikor a ló egy bátorságot igénylő feladatot sikeresen végrehajtott, és jókedvűen lépked.

A fej hátravetése egy éles felfelé és hátra végzett mozdulat, valamelyet riasztó dologtól menekülve. Ha tovább fokozza a ló, akkor ágaskodás lehet belőle.

A fej fel-le mozgatása egy gyors lebukási mozdulat, ilyenkor a ló hegyezi a fülét, és valamit bámul. Gyakran akkor csinálja, amikor közepes távolságban lévő dolgot próbál azonosítani, aminek a méretét nem tudja megállapítani.

7. Nyakmozdulatok

A nyak oldalra lendítése arra szolgál, hogy a ló fejét eltávolítsa a veszélyforrástól anélkül, hogy azt hátra kellene rántania. Így tesz az a csődör is, akinek udvarlása nem talált a kellő visszhangra és rúgástól tart. Az a ló is így viselkedik, aki nem akarja, hogy a fejéhez érjenek.

Kígyózáskor a ló a fejét nagyon mélyen előrenyújtja, és egyik oldalról a másikra hullámzó mozgást végez. Ez a csődör tipikus viselkedése, amikor a háremét terelgeti.

Nyak-lengetés egy különös, kicsavart mozgásforma, miközben a ló a fejét mindenfelé lóbálja. Játék közben is megfigyelhető, illetve agresszív, de bizonytalan lovaknál; pl. olyan csődörnél, aki nem elég bátor, hogy szembeszálljon az ellenséggel, vagy annál a hátaslónál, akinek nem tetszik a lovaglás, de nem mer nyíltan tiltakozni. Az arab fajtánál különösen gyakori. Azonban ilyenkor a ló nem lát és hall jól, és a mozgása is teljesen kiegyensúlyozatlanná válik.

8. Testmozdulatok

Természetesen a lovak ezerféleképpen tudják a testüket mozgatni, és ezek közül többnek jelzésértéke van:

Akadályozás: amikor a ló bevág egy másik elé, és megakadályozza az előrehaladását, ez egy fenyegető mozdulat. Ennek erősebb formája a *vállal a másik taszigálása*, ezt a pólólovaknál előszeretettel fejlesztik tovább egymás akadályozására.

A far megmutatása rúgásra való figyelmeztetés, ezt tapasztalhatjuk, ha egy olyan lovat akarunk megfogni, aki ezt nem szeretné.

Az elemelkedő mozdulatok: mind az izgatottságot jelzik.

9. Lábak

A hátsó láb felemelése, ami gyakran a far mutatása után következik, egy erősebb fenyegetés a rúgás előtt.

A mellső lábbal vágás egy gyors, csapó mozdulat; gyakran látható két ló találkozásánál. Ilyenkor gyakran visítanak is emellett: ez figyelmeztetés a másik ló számára, hogy tartson tisztas távolságot, és ne bizalmaskodjon.

Kapálás: ezt akkor láthatjuk, amikor a ló kutat valamit, pl. lekaparja a havat a fűről, feltöri a jeget, vagy felkavarja a port hempergés előtt. Ezen kívül a frusztrációt is jelezheti, amikor a ló nem tud odajutni a kívánt tárgyhoz.

10. Fenyegető jelek

Mint más közösségi állatfajnak, így a lovaknak is rengeteg okuk adódik a vitára. De ezeket az összetűzéseket igyekeznek fenyegető jelekkel megoldani, és csak végső esetben folyamodnak a fizikai küzdelemhez.

A fenyegetésnek két fajtája van:

1. *agresszív (támadó)*, amikor a ló saját akaratából támad meg másik lovat vagy embert. Ilyenkor fejfelé előre, frontálisan harcol.

2. *védekező*, amikor önvédelemből harcol egy valós vagy feltételezett támadás ellen. Ilyenkor a fara mutat az ellenség felé. Ennek hátterében nem harag, hanem inkább félelem áll. Az emberekkel szembeni fenyegetések zöme védekező jellegű.

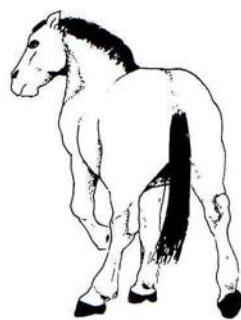
Mindét fajta fenyegetésnek különböző szintjei vannak:

A védekezőnek: lesunyt fül – orr-ráncolás – fejlóbálás – nyitott száj – fark csapkodás – toppantás

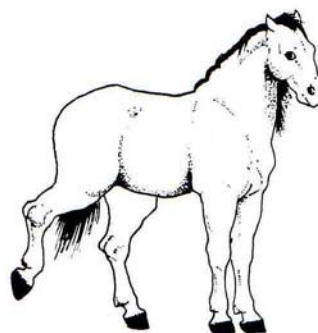
illetve a támadónak: lesunyt fül – orr-ráncolás- akadályozás – farmutatás – hátrálás – megemelt láb

Behódolás: amikor a fenyegetett ló kész, hogy beismerje vereségét, elfordul a támadótól, füleit félig hátrafordítja, vagy lekonyítja. Egy fenyegetéses küzdelemben mindig a vesztes az első, aki elfordul.

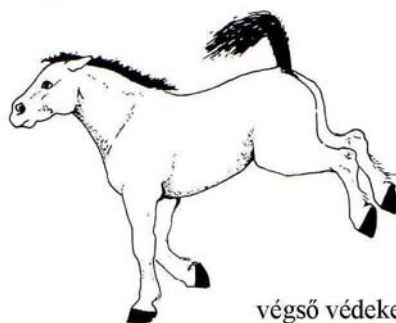
Védekező mozdulat-sor

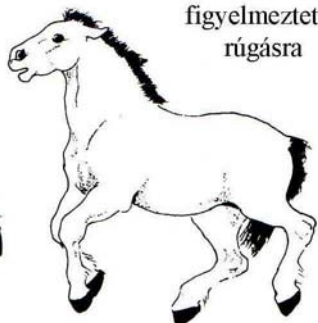
fülek hátul
lapos fark
far mutatása

láb emelése
figyelmeztetés
rúgásra

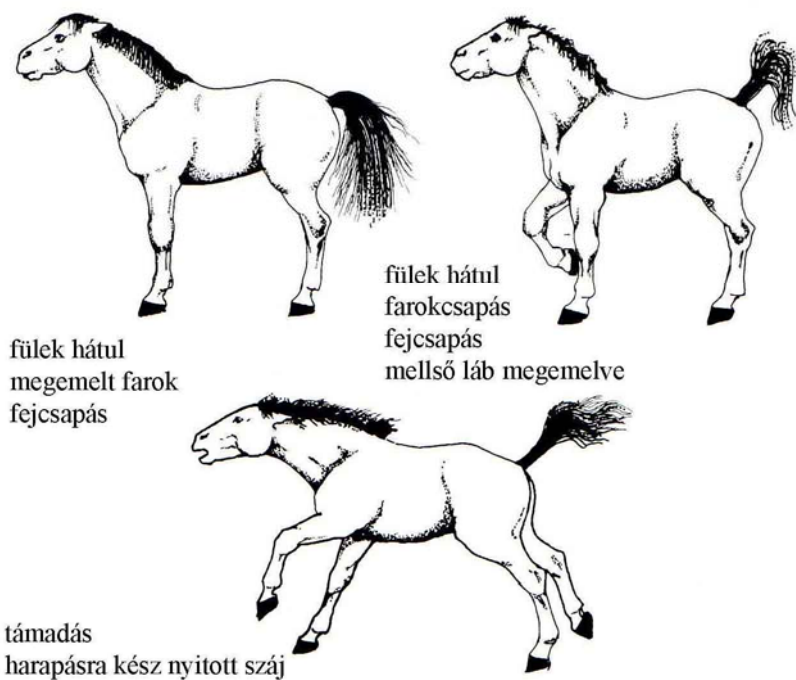

végző védekezés: rúgás

8. ábra

Agresszív fenyegetés-sorozat

9. ábra

Hogyan tanul a ló?

Az ember az esetek nagy többségében nem csupán megfigyelni akarja a lovakat, hanem szeretné megváltoztatni a viselkedésüket egy számára megfelelőbb irányban, illetve szeretné tudni, hogy mi vezetett egy bizonyos viselkedéshez. Ezért ismernünk kell azokat a lehetőségeket, programokat és különböző tényezőket, amelyek segítségével a lovakhoz alkalmazkodva elérhetjük célunkat.

1. A tanulás típusai

A tanulás a tapasztalat eredményeként létrejött változás. Ennek különböző típusai vannak:

1.1 Habituáció: ez egy ideiglenes megtanulása annak, hogy ne reagáljunk bizonyos ingerekre, magyarul: ez a hozzászokás. Pl. egy sor hangos zörej után a lovak rájönnek, hogy semmi bajuk nem esett, és már nem ijednek meg olyan könnyen. De bizonyos nyugalmi idő eltelte után az ijedségi reakció visszatér. Azonban több ilyen habituációs sorozat után a hatás folyamatosabbá válik. Az, hogy meddig tart, attól függ, mennyire volt alapos a szoktatás. Mint minden tanulásnál, az időzítés itt is a legfontosabb. A lovak képzésének korai szakaszában találkozhatunk a hozzászoktatással: megszokják, hogy megfogják őket, vezetik és felszerszámozzák – de pl. ha új helyre kerülnek, új gazdájuk lesz, akkor gyakran elfelejtik amit megtanultak.

1.2 Kondicionált válasz (klasszikus vagy operáns): az állat megtanul egy új jelt kötni egy számára normális cselekvéshez. Pavlov⁽⁶⁾ arra tanította a kutyákat, hogy a csengőszó az étel érkezését jelzi, így kis idő múlva a csengő hangját hallva megindult a nyáleválasztásuk. A fedezőmének ugyanígy megtanulják, hogy bizonyos színű kötőfék felhelyezésekor fedezni viszik őket, és már a látványára szexuálisan izgatottá válnak. A lényeg az, hogy bizonyos ingert más adott inger követ, és az állatok felkészülnek a következő történésre. Itt is lényeges az időzítés: az új jel éppen a cselekvés előtt, vagy annak kezdetekor kell, hogy érkezzen, nem pedig utána. Az ismétlés segít „bebetonozni” a tanulást. Ennél a jutalmazás nem annyira fontos, mint régebben gondolták – az időbeli kapcsolat elegendő. Megtaníthatjuk egy lónak, hogy ügessen

futószáron azáltal, hogy mindig, amikor ügetni kezd, azt mondjuk: „Üget!”, és egy idő után a szó kimondása már maga után vonja a cselekvést. Tehát jutalom és büntetés helyett itt az időzítés és az ismétlés a kulcs a tanuláshoz. Ha egy adott helyzetben teszünk valamit, akkor, ha legközelebb ugyanolyan helyzetbe kerülünk, valószínű, hogy ugyanazt fogjuk tenni, és minél gyakrabban ismétljük, annál valószínűbb, hogy újra megtesszük. Vagyis a szokás erőssége meghatározza a viselkedést.

1.3 Próba-szerencse tanulás (Skinner-féle tanulás)⁽⁷⁾: ennél a típusnál az állat a büntetés elkerülése vagy a jutalom megszerzése érdekében tanul meg egy új választ. A Skinner doboz arról nevezetes, hogy egy gomb megnyomásával a patkány élelemhez juthat, illetve elkerülheti az áramütést. Később a patkányok azt is megtanulták, hogy csak akkor nyomják meg a gombot, ha ég a villany, vagy akkor, ha berregő hangot hallanak – így elkerülhették az elektrosokkot, és így tovább. Alakítással egyre szűkíthetjük a jutalmazott válaszokat. Pl. egy cirkuszi tréner először megjutalmazza, ha az állat a megfelelő irányba mozdul, majd csak ha tesz egy-két lépést, és a végén már a teljes mozdulatsort elvárja, így alakítva a válaszokat, amíg kész nem lesz az új trükk. A lóképzésnél is használjuk az alakítás módszerét: először minden a megfelelő irányba mutató próbálkozást elfogadunk, később azonban már csak a tökéletes produkciót jutalmazunk. Sajnos azonban gyakran elmarad, elfelejtődik a jutalmazás, mert az ember hajlamos természetesnek venni a jól végrehajtott feladatot, és csak a büntetésre koncentrál, ha hibázik a ló. Ilyenkor az állat kétségek között vergődik, és az, hogy legközelebb is végrehajtja-e azt az utasítást, az csak a jó szerencsén múlik. Gondoljunk bele a ló helyzetébe. Csak az „igen” és a „nem” válaszokból tudja kikövetkeztetni, mit is szeretnénk.

Moyra Williams⁽⁸⁾ végzett egy egyszerű kísérletet, hogy át tudjuk élni a ló helyzetét. Egy csoport diáknak rá kellett vezetniük mit sem sejtő embertársukat egy bizonyos feladatra azáltal, hogy csak igent vagy nemet mondhatnak, és semmi mást. Az egyik feladat az volt, hogy az illető mossza meg a tojásokat. Képzeljük el szegény fickót, amint le-föl rohangál, és különféle cselekvésekkel próbálkozik. Végül –mivel egyébként ez mindennapi feladata volt - 45 perc után rájött. Viszont ha olyan feladattal kerül szembe, ami nincs kapcsolatban megszokott tevékenységeivel, az még több időt vesz igénybe. A kísérletek rávilágítottak, mi az, ami megkönnyíti, és meggyorsítja a feladat kitalálását: függ attól, hogy mi maga a feladat és van-e bármi kapcsolata a helyzettel, a második az igen/nem segítségek adásának gyorsasága és következetessége, a harmadik

pedig másodlagos segítségek adása (pl. arckifejezés, önkéntelen mozdulatok). Ha a segítők rögtön rávágták az igent, ha az illető jó irányba nézett, és rögtön a nemet, ahogy rossz irányba lépett, akkor minimális időre volt szükség a kitaláláshoz. Ha viszont hagyták, hogy megerősítés nélkül céltalanul kóboroljon, az illető bizonytalanná, mogorvává vált, és elvesztette minden érdeklődését. Azt is tanulmányozták, hogy egy-egy hamis segítség (bármennyire következetes is a többi) mennyire félre tudja vinni az egész folyamatot. Még a túlzott –de konzisztens- büntetés is jobb, mint a következetlenül alkalmazott, mert így a ló folyamatosan feszült lesz, mert sosem tudni, melyik tetteire fog beütni a mennykő.

1.4 Késleltetett tanulás: ez egy rejtett tanulás, amelyet nem követ azonnali jutalmazás. Pl. ilyen a mentális térkép rögzítése, amit egy területről folyamatosan derít fel az állat. A lovak különösen jók ebben, remekül tájékozódnak abban a környezetben, ahol rendszeresen lovagolunk. Az is ide tartozik, hogy az ember pontosan emlékszik, hogy hol látott egy pár sárga kesztyűt, pedig amikor látta, semmi oka sem volt rá, hogy megjegyezze.

Gyakran tapasztalhatjuk, hogy bár úgy tűnik, fölöslegesen erőlködünk, hogy megtanítsuk lovunkat valamire, és amikor már feladtuk a próbálkozást, és valami mással kezdünk foglalkozni, kis idő elteltével a ló egyszer csak produkálja a reménytelennek kikiáltott feladatot. Ilyenkor az idő a kulcs, az információ lassan épül be, és a tanulás a felszín alatt zajlik le, majd látszólag hirtelen, a ló mégis tudja! A lóképzők körében gyakran hangoztatják, hogy a lónak kell beadnia a derekát, és az ember nem hajolhat meg a ló akarata előtt. Ám ebből is látszik, hogy vannak esetek, amikor bár kívülről nem tűnik úgy, de a ló mégis tanult valamit, és sokórányi fáradságot és verejtéket megspórolhatnánk (nem is beszélve arról, mi történik ha ló és/vagy ember fel is idegesíti egymást), ha büszkeségünket feladva néha előbb felhagynánk a próbálkozással.

1.5 Belátásos tanulás: itt a megoldás hirtelen születik meg próbálkozás és hibázás nélkül. A kutya, akit egy hosszú kerítés válasz el az ételtől, hamar rájön, hogy körbe tud futni a kerítés végén. A ló azonban nem - ha rá is jön, hogy megkerülheti a kerítést, az csak abból adódik, hogy izgatott lesz, és galoppozás közben véletlenül elér a kerítés végéhez. A kutya fejében – ellentétben a lóval – már azelőtt megszületik a megoldás, mielőtt elfutott volna a kerítés végéig. A vadlovaknak valószínűleg nem volt szükségük

ilyen problémamegoldásra, és nekünk embereknek – mint született probléma-megoldóknak – ez nehezen felfogható. Azonban akad azért néhány kivételes fiatal ló, aki képes rá, pl. a hátraléptetés tanulásánál: az előrehajtó segítség után elől ellenállásba ütközik, és ha nyugodt marad, akkor összead kettőt meg kettőt és rájön, hogy csak hátrafelé mehet.

1.6 Imprinting vagy bevésődés: elsősorban a madarakra jellemző, de emlősöknél is előfordul. Honnan tudja a ló, hogy ő ló, nem pedig tehén, ember vagy kecske? Egyszerű, a csikó egy belső késztetéssel születik, hogy kövessen bármit, ami mozog és nagy. Pár nap múlva már válogatós lesz, és csak azt követi, aki kielégítette idáig a szükségleteit, normál esetben az anyját. Ez az imprint a faj-azonosság képe, és később azokkal alkot közösséget, és azokkal párosodik, akik megfelelnek ennek a képnek. Az emberek között nevelkedett árva csikóba az ember képe vésődik be, így azt hiszi, ő is ember – ennek azonban fatális következményei lehetnek, amikor felnőve játszani akar. Az imprinting játszhat szerepet egyes mének szín-preferenciájában is, akik csak olyan kancákkal hajlandók párosodni, akiknek olyan színe van, mint az anyjuknak.

2. A tanulás fontos tényezői

2.1 Az időzítés: az inger és a válasz együtt kell, hogy előforduljanak, vagy egy másodpercen belül, különben nem jön létre a kapcsolat a kettő között.

2.2 Az ismétlés segít megerősíteni a kapcsolatot, de előfordul tanulás egy alkalom után is (néhány ló – főleg arabok – pontosan emlékeznek arra a helyre, ahol megijedtek, még hosszú idő eltelte után is). Általában minél nagyobb jelentősége van egy dolognak a túlélésben, annál hamarabb tanulják meg.

2.3 A megerősítés is, akár pozitív, akár negatív, erősebbé teszi az inger-válasz kapcsolatot. Bár a pozitív megerősítés hatásosabb. És jobban működnek, ha nem minden egyes alkalommal adjuk, hanem a kiképzés folyamán egyre kevesebbszer. A büntetés csak akkor működik, ha úgy vet véget a válasznak, hogy azt nem követi ismétlés. Valamint teljesen hatástalan, ha a komplett, befejezett válasz után alkalmazzuk. Ha egy állat annyira hajlamos az ijedségre, mint a ló, akkor a büntetés csak félelmi reakciót vált ki, és meneküléshez vezet, ami kizárja a tanulás lehetőségét.

2.4 Inger generalizáció/diszkrimináció. Hol van a választóvonal fehér és fekete között? Ha azt tanultuk, hogy a fekete a jó (pl. étel), a fehér pedig rossz (büntetés), hogyan reagálunk a szürkékre? Ez valószínűleg azon múlik, mennyire vagyunk éhesek és mennyire félünk a büntetésről, vagyis fontos az érzések erőssége. Minél erősebb az éhségérzés, annál inkább fogjuk generalizálni – vagyis kiterjeszteni – a választ a feketéről a szürkékre. Ha azonban a fekete csak egy mogyorót jelent, a fehér viszont kemény büntetést, akkor minden szürkét fehérnek fogunk látni. A szürke – vagyis bizonytalan – terület a tanulásban zavart okoz, a legtöbb emlősnél a zavarodottság feszültséghez és neurózishoz vezet. Azok a lovak, akiket nem következetesen tanítanak, ingerültek lesznek, és nem fogják tudni, mikor cselekedtek helyesen.

2.5 Felejtés (a válasz kioltása) akkor történik, ha a kapcsolatot nem újíttották meg, a felejtés foka pedig a tanulás alaposságától függ.

A Gestalt pszichológusok szerint az állatok nem egy ingerre reagálnak, hanem egy sor körülményre, amelynek csak egy eleme az adott inger. Ők fontosnak tartják az észlelést és a helyzet megértését, a körülmények összességét nevezik Gestaltnak. Amikor egy ismerős arcot nem ismerünk fel egy szokatlan környezetben, vagy amikor a ló megrémül, ha a megszokott tárgyakat átrendezzük körülötte, az mind azért van, mert a Gestalt megváltozott. A lovat arra kel megtanítani, hogy figyelme ránk összpontosuljon, és mi legyünk számára a Gestalt.

3. Tanulási programok

„Az evolúció a szelekció segítségével egy biológiai alapot épített, hogy a különféle viselkedések – szinte elkerülhetetlenül – könnyen megtanulhatók legyenek.”⁽⁹⁾

(S.L. Washburn, a főemlősök viselkedésének vezető szakértője)

A tanulás nem azt jelenti, hogy új információkat írunk le egy üres papírra; a tanulásnak is vannak programjai. A különbözőfajta állatok különböző fajta dolgokat tanulnak meg többé-kevésbé könnyen. Ez egyrészt a fizikai képességeik miatt van így (pl. nem lenne sok értelme arra próbálni megtanítani a kutyát, hogy elolvassa a kisbetűs írást, hiszen

mindenekelőtt nem is lát elég jól hozzá), másrészt attól is függ, milyen dolgokat hasznos, hogy megtanuljon az állat ahhoz, hogy a természetes környezetében életben maradjon.

A lovak különösen jók a következők megtanulásában:

- olyan helyek, ahol valami fontos dolog történt
- ösvények, irányok, mentális térképek
- hangok (mivel „beszélnek” egymással, ezért megértik, hogy a hangok különböző dolgokat jelentenek)
- ki kicsoda
- milyen szaghoz milyen íz tartozik (ez fontos a növények felismerésében)
- különböző mozdulatok
- mi nem veszedelmes (mivel eléggé védtelenek, hajlamosak mindenről azt hinni, hogy veszélyes, amíg biztonságosnak nem bizonyul)

Azon események láncolatában, amelyek egy programot alkotnak, a tanult és a veleszületett reakciók kapcsolatban állnak egymással. A fiatal állatok láthatólag egy sor belső paranccsal születnek, mint pl. „Kövess bármit, ami nagy és mozog!”, vagy „Menj a nyihogás irányába!” – amelyek aztán különböző helyzetekbe keverik őket, amelyekből mind tanulnak. Vegyük az újszülött csikó szopó viselkedését: ez egy nagyon komplikáltan kivitelezhető dolog. Honnan tudja, hová menjen? Az „anya” szónak nincs számára jelentése félórás korában. Mit keressen? Nem tudja, milyen íze van az ételnek. Valójában egyetlen belső parancsot követ: *„Nyomkodd az árnyékot két nagy álló valami között!”*

Ha talált két oszlop között egy sötét üreget, a csikó bedugja az orrát. Találhat egy helyet két fa között, vagy a kaput a kerítés közben, és addig megy és kutakodik, amíg valami megállítja: elér az anyja két mellső lába közé, az anyja pedig továbbirányítja a megfelelő helyre. Amint jó helyen van, orrával böködni kezd, és a csecsből ráhullik egy tejcsepp. Lenyalja, ez stimulálja a tejelválasztást, még több tej folyik. Előbb-utóbb a csecs a szájába kerül és azon nyomban működésbe lép az erős szopó reflex, a jutalom pedig azonnali. Ennek két következménye lesz: először is meg fogja ismételni a cselekvést, ami által egyre erősebben fog kötődni az anyjához és bevésődik a képe; másodsor pedig ezt más – rossz – helyeken is meg fogja kísérelni. Ebben az esetben

ezt nem követi jutalom, illetve ha másik lónál próbálkozik, az el fogja zavarni. Így rájön, hogy csak egy hely van, ahol tényleg működik. Egy egyszerű belső parancs és egyetlen reakció – erre épül fel ez a bonyolult viselkedés, és fokozatosan tökéletesedik, amíg végül minden mellékvágány eltűnik.

3.1 Felfedezett minták

Néhány viselkedési mintát szinte minden ló felfedez, egyszerűen a fizikumuk okán. Pl.: hogyan vakarják meg a fülüket a hátsó lábukkal, hogy feküdjenek le, hogyan lehet a legalaposabban meghemperegni. Ezeket a mintákat természetesen más lovak után is másolhatják, és kihagyhatják a felfedezést, de az ilyen lovak is találnak valami mást, amit felfedezhetnek, pl. hogyan vakarózzanak az ember segítségével.

3.2 Alkalmazkodó agy

Az agyat gyakran hasonlítják egy fajta csodálatos, élő számítógéphez, ahol az input a különböző benyomások és érzések a külvilágból és az állat testéből; az output pedig maga a viselkedés, olyan programokkal, amelyek összekapcsolják a kettőt. Milyen programot várhatunk egy legelő állattól? Mi lenne számára a leghasznosabb? Nyilván nem élne sokáig, ha a macskáéhoz hasonló programmal rendelkezne.

Eltekintve a szokásos lélegzés, evés, ivás, fittség problémájától, a lólét fő nehézsége az, **hogy szinte teljesen védtelenek, és jó ízük van.**

Fogaik csak őrölnek, nem tudnak velük tépni; egy jól célzott rúgással akár egy oroszlánt is leteríthetnének, de nem látják, hová célozzanak. A legjobb védekezésük a menekülés, és mindig ébren kell figyelniük, mikor van rá szükség. A menekülés az, amitől minden más mentális és fizikai tulajdonságuk függ.

Az éberség a másik szükséges dolog. Egy fű-evő rengeteg időt kell, hogy töltsön az evéssel, főleg télen. Hogyan maradhat emellett ideje arra, hogy arra vigyázzon, hogy őt ne egyék meg? A megoldás, amit minden növényevő kialakított: hogy csapatban élnek. A csapatban az állatok felváltva őrködnek, amíg a többiek pihennek, vagy esznek: a sok pár fül és szem jobb, mint egy. Muszáj együtt maradniuk, ezért nagyon erős szociális érzéseik kell, hogy legyenek.

Ennek messze ható következményei vannak: valahogyan egységgé kell kovácsolniuk a csapatot, szükség van valamiféle kommunikációra a tagok között, és a párválasztásnak bizonyos szabályokat kell követnie. Számunkra ez a fejlett kommunikációs képesség az, ami lehetővé teszi a velük való együttműködést.

4. Életkor és tanulás

Ahogy felnőnek, a lovak nem csak fizikailag, de pszichológiailag is változnak, tehát ha a képzésünket megfelelően időzítjük, akkor a ló kedve szerint haladhatunk ahelyett, hogy harcolnunk kellene vele.

<i>Kor</i>	<i>Természetes folyamatok</i>	<i>Megfelelő képzés</i>
0-1 hónap	Nem félnek az új dolgoktól Követik az anyjukat	Kézhez, kötőfékhez szoktatás
6 hónap	Erős követés Gyanakvás az újdonságokkal	Anya-követés Kötőféken vezetés
1 év	Független felfedezés Követés Játék	Terepre vezetés Szabadon tanítás
2 év	Erős felfedezési vágy Csökken a fenyegetésnek való behódolás	Játékok Terepre vezetés Hátraléptetés Vezetés, futószárazás
3 év	Felfedezési kedv Függetlenség Háremtől való elszakadás	Játékok Terepre vezetés Lovaglás
4 év	Felnőttlét megszokása	Terepre lovaglás
5 év	Igazi felnőttkor Csökkenő felfedezés	Iskolázás Iskolázás

10. ábra

4.1 A szopós csikót kézhez szoktathatjuk, vezethetjük az anyja mellett, és felvehetjük a

A kicsikó ismerkedik a gazdájával

lábát; kedvenc jutalma a nyak- vagy far-vakargatás. Eltekintve pár nap szocializálódástól, nyugodtan az anyja gondjaira bízhatjuk, nem fogja elfelejteni ezt a korai leckét. Pár órában megszoktathatjuk a később félelmetesnek tűnő dolgokkal, mint a saját jelenlétünk, erős hang- vagy fényhatások, különböző eszközök. Ilyen fiatalon és az anyja biztonságot nyújtó közelében a csikó könnyedén megbarátkozik mindennel.

4.2 A választott csikó elszigetelt és félénk, tökéletesen alkalmas a kötőfékhez szoktatásra, vezetésre, mert természetes számára, hogy kövessen egy társat, még ha ember is az illető. Az első terepsétái tele lehetnek aggodalommal és ijedéssel, ezért egy idősebb ló jelenléte nagy segítség. Ha már szépen megy, egy másik lovon lovagolva is vezethetjük, vagy elengedhetjük szabadon futkározni: a követési ösztöne nem engedi, hogy messze lemaradjon az ismerős hangtól és a nagyobb lótól.

A választott csikó már kötőféken vezethető

4.3 Az éves csikó még mindig követi az embert, de már sokkal több kedve van az önálló felfedezésre, ha szabadon van. Ezek a kirándulások bővelkednek tanulási lehetőségekben, és kielégítik növekvő felfedezőkedvét: hozzászokhat az útszéli szeméthez, a forgalomhoz, a vízen való átkeléshez, az árkok, meredélyek leküzdéséhez,

Az éves csikó mindenre kíváncsi

és minden olyasmire, amitől egy fiatal ló megijedhet. Sétálni vinni egy nagyobb egyévest, nem kis erőt igényel, de egy zablával és egy hosszabb vezetőszárral megoldhatjuk. Első alkalommal azért készülünk fel, hogy minden alkalommal, amikor megijed, megpróbál elmenekülni, majd amikor már átviszi szociális érzéseit vezetőjére, az ő irányába próbál majd ugrani, hiszen benne bízunk. Egy ilyen bizalommal teli fiatal ló vállával egészen

rádől az emberre, amint egy veszélyesnek tűnő tárgyat vizsgál óvatosan. Ezt a bizalmat azonban üdvözlőnk kell, mert azt jelzi, hogy bízunk bennünk, elfogad vezetőjeként és védelmezőjeként – másrészt viszont résen kell lennünk, nehogy felborítson, és emlékeztetnünk kell, hogy mi is igényeljük a személyes zónánk tiszteletben tartását.

Időről időre egy fiatal ló próbálkozik gondozójánál csipkedéssel, rosszalkodással, ahogyan azt karámtársaival is tenné. Egy idősebb ló reakciója erre gyors és határozott: a miénknek is hasonlóknak kell lennie. Gyakran elég megdöbbeneni és rögtön tiszteletteljesen tátogni kezd. A finom legyintés az orron vagy a későn jött megdorgálás hasztalan: sokkal nagyobb hatást érünk el, ha gyengéd társból hirtelen mérges felnőtté változunk, de csak ha a szidás elég gyorsan érkezik. A következetesség itt is a legfontosabb szabály. Egy ló sosem túl fiatal ahhoz, hogy jó modort tanuljon: amikor egy szeretett csikó csipked, gyakran halljuk, hogy „de hát nem gonoszságból teszi”, de ha túl elnézőek vagyunk, a csikó felnőve igen kellemetlenné válhat.

A szemtelen bizalmaskodás semmibe-vevést szül: a túlzott dédelgetéssel a csikó tisztelete megcsappan. Tegyük ki egy pár hónapra más lovakkal együtt, és megtanulja a helyes viselkedést, hiszen az idősebb lovak nem tűrik a komizságot.

4.4 A kétéves ló számára szintén jót tesz, ha kísétálunk vele, és hozzá szoktatjuk az

A kétéves csikóval el lehet kezdeni dolgozni

élet változatosságához. A túlságosan féltett gyerekek is idegesek és bátortalanok lesznek: ahogy a csikók is, ha életüknek ez a legbátrabb, és legkíváncsibb korszaka kihasználatlan marad. A fiatal állatot könnyebb kitenni egyre nyugtalanítóbb próbáknak, mint egy idősebbet; és minél többet küzdenek le sikeresen, annál inkább nő a bizalmuk önmagukban, és vezetőjükben.

A kétévest vezethetjük kantárral; másik ló nyergéből; kocsi mellett; húzhatnak ekét; megtanulhatnak futószáron menni – egyikben sem tudnak még valódi munkát végezni, de minden újdonság jó, ha egyszer hozzászoknak. Az olyan játékok, mint a bevásárló táskák cipelése; a fólián átsétálás; evés a lószállítóban; átlépés rudak fölött, mind nagyszerű előkészítés a későbbi életre, hiszen a ló megtanul tanulni.

Egy erősebb csikóra rátámaszkodhatunk, hátraleptethetjük, és akár rájuk is ülhetünk egy-egy rövid séta erejéig olyan helyeken, amelyeket ismer. Tetszeni fog neki ez az új élmény, főleg, ha még ügethet is egy kicsit. De sose lovagoljunk egy pár percnél tovább, és ne nehezedjünk az álló csikó hátára, mert még nem áll készen.

Az egyik alaptulajdonság, amit szeretnénk egy hátszlótól, az a szabad előremenet. A felfedezési vágytól hajtott ló alig várja, hogy minden sarkon benézessen; tele van érdeklődéssel, hajtóerővel, és értelemmel. Zárt területen a fiatal lovak bezárva érzik magukat, és előre kell hajtani őket.

4.5 A hároméves ló hagyományosan a legmegfelelőbb alany az igazi belovagláshoz, ekkorra lábai és háta már képes a súly viselésére. Sajnos ez annak is az időszaka, amikor a legönállóbb. Akármilyen harmonikus is a képzés folyamata, gyakran jöhet olyan pillanat, amikor a hároméves nem hajlandó megtenni valamit, amolyan „Ugyan miért tennék ilyet?” hozzáállással. Ha megértjük ezt a pillanatot, és nem tévesztjük össze a félelmet a makacskodással, akkor megfelelően kezelhetjük a helyzetet. Általában elég, ha ragaszkodunk az elképzelésünkhöz.

A hároméves csikó megérett a belovaglásra

Annak a lónak, akinek elég tapasztalata van a világról (sajnos sokuknak nincs), nem lesznek félelmetesek az új dolgok, és a belovaglás mentes lesz azoktól a traumáktól, amiket hagyományosan ehhez társítanak. Sok ló cserél gazdát háromévesen, a kisétáló szakasz itt is nagyon értékes lehet, hiszen ez a leggyorsabb módja annak, hogy egy új lovat megismerjünk: mik a reakciói az újdonságokra; mik érdeklik; hogyan viszonyul az emberekhez.

Ha lessük azt a pillanatot, amikor hozzánk fordul veszélyhelyzetben ahelyett, hogy próbálna elmenekülni tőlünk; ha figyeljük, amint a bizalom és hűség felépül, akkor valószínűleg jobban meg tudjuk választani azt a pillanatot, amikor először felülhetünk, mintha csak az unalomig futószáraznánk. A futószárazás becsapósan egyszerű technika, könnyű rosszul csinálni.

Az a ló, akit azelőtt kivittek sétálni, azzal kilovagolni is szinte azonnal lehetséges, és minél nehezebb terepen lovagolunk át, annál alkalmazkodóbb és kiegyensúlyozottabb lesz a ló. Én három éves kora előtt nem ismertem még a lovamat, így amikor három éves korában elkezdtem vele kilovagolni, ismeretlen volt neki minden. Öt méterenként megtorpant, hogy megvizsgálhasson egy-egy érdekes tereptárgyat; viszont azt az öt métert olyan tempóban tette meg, mintha még aznap be akarná járni az egész környéket. Egy fiatal állatnak még nincsenek előítéletei, hogyan „kell”, hogy lovagolják, és többre képes, mint némely idősebb ló: könnyebben le lehet fordítani egy ösvényről; könnyebb átküldeni árkokon, patakon; és csodálatos, milyen bátran és szabadon halad előre. Eleinte a nyitott terek vadul csábítják őket; a szűk ösvényen túl bezártnak érzik magukat ahhoz, hogy bakoljanak vágóban, viszont utat nyit és vezetni őket. A kemény talaj és út

kerülendő, mert szárkapocs csontjuk könnyen törik. Ahol lehet, ott biztonságosabb patkolatlanul hagyni a fiatal lovat, és csak annyit lovagolni őket, amennyit a lábuk érzékenysége nélkül kibír.

Az iskolázás értékét és technikáit számtalan kitűnő írásban részletezték már, ám a „campaign” lovaglás értékét – a szabad előremenetet változatos, akár nehezebb talajon is – alábecsülik, mert túl sok az agyonföltett ló, akinek gazdája a gondolattól is megrémül. A fiatal ló azonban könnyen megunja a pályamunkát, és az unalom ellenkezéshez, és a motiváció hiányához vezethet. A munka jelentős része elvégezhető természetes körülmények között is, feleannyi küszködéssel, mint a pályán. A fiatal lovat dolgoztathatjuk bogáncsok és bokrok körül, hogy megvilágítsuk számára a segítségeket; megtanulja jobban kiegyensúlyozni magát, és csánkjait is természetes módon maga alá helyezi, ha lassan, lejtőn le és fel lovagoljuk; a gyors jármódváltások vagy nyújtott ügetés fák és bokrok körül ugyanazt az eredményt produkálja, veszekedés nélkül. A trükk az, hogy találjunk valamit magunk helyett, ami elvégezteti vele a munkát: ezután mi már csak a segítő kéz szerepét játsszuk, nem pedig a parancsnoki kéz szerepét, így a ló saját magát okítja egészen természetesen.

5. További képzések

Olyan sok különböző fajta kiképzés létezik, hogy először úgy tűnhet, kevés közös vonás van bennük. De mindegyikhez szükséges a megfelelő ló, aki fizikailag fitt, tele van energiával, készséges, és figyelmes a munkájában. Sok tréning típus tartalmaz feladat-ismétléseket, amelyek nem illenek a fiatal ló felfedezőkedvéhez. A magasabb fokú képzésben ugyanazokat az általános elveket kell követnünk: változatosságot, hogy ne savanyodjon be a ló; tökéletes időzítést; és a ló természetes vágyainak helyes irányba való terelését, hogy ne kelljen erőltetnünk a lovat célunk eléréséhez. A jó tréner a ló hozzáállásában felfedezi a veszély jeleit, még mielőtt az rosszul viselkedne.

Az alapozás után kezdődhet a komolyabb munka

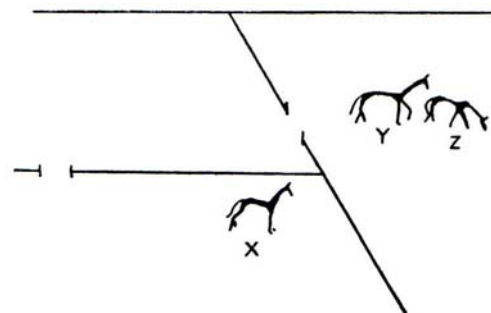
Mivel az én lovam hajlamos arra, hogy ijedezzen, azt a módszert alkalmazom, hogy ha észreveszek valamit, amitől megijedhet, vagy amikor elkezd feszültté válni, akkor beszélek hozzá, előre hajtom, és gyorsan magamra terelem a figyelmét. Így az ismerős hang megnyugtatja, és meg is feledkezik az ijesztő tárgyról.

Az idő és a siker sürgetése azt jelentheti, hogy a lovat sok helyen csak speciálisan képzik, és kizárólag egy adott célra használják, ám ez nem tesz jót mentális egészségének. Egy aktív lovas szinte bármilyen körülmények között megtalálja a tanítás lehetőségeit, és minél változatosabbak ezek a körülmények, annál kedvesebb marad a ló, és annál megbízhatóbbá válik. Pl. egy arab ménes hihetetlenül értékes ménjeit csorda terelésére éppen úgy használják, mint kiállításokon való parádézásra, és ennek a széles körű oktatásnak meg is mutatkozik az eredménye: nyugodt intelligencia a bemutató zűrzavarában is.

6. Okos ló/„buta” ló - problémamegoldás

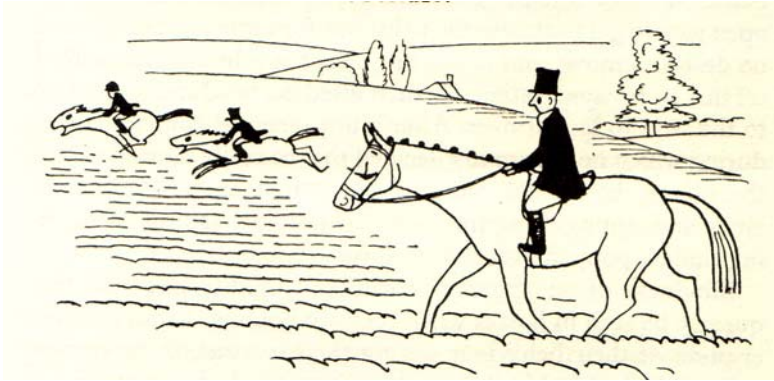
Az intelligencia vizsgálatához a legfontosabb, hogy a ló fizikai és mentális felépítésének megfelelő feltételeket kell választani. Tudni kell ugyanis, hogy a lovak nem konstruktív állatok, ők futásra és ugrásra vannak teremtve. Persze előfordul, hogy a fogaik vagy mellső lábaik segítségével kinyitnak egy reteszt, de ebből még ne vonjunk le messzemenő következtetést. Valószínűleg egy sor próbálkozás előzte meg, és más körülmények között nem tudnák tudatosan megismételni. Sokszor látni, amint vödört ráznak, kötelet húznak, vagy láncot emelnek föl, de nincs céljuk vele, inkább egyszerű időtöltésnek tekinthető. Tehát maradjunk a futásnál és az ugrásnál, ez az ő probléma-megoldási módjuk. Amikor mi már előre látjuk, hogy akadály áll előttünk, addig ők csak akkor szembesülnek vele, amikor odaérkeznek, még ha ők is látták már távolról. A lovak csak akkor foglalkoznak egy problémával, amikor az orruk előtt van.

Ha akadály kerül eléjük, és nem tudják kikerülni, akkor nem keresnek más módot, hiába kellene csak pár lépést menni hátrafelé, hogy kerülőutat találjanak. A lovak csak toporognak, lefelé futkosnak az akadály előtt, vagy pedig átugorják. Ami nekünk butaságnak tűnik, az az ő természetes módjuk a problémák megoldására.

11. ábra

Kérdezhetnénk, hogy egyáltalán szükségük van-e intelligenciára, ilyen atlétikus testfelépítés mellett. Természetesen sok helyzet van az ő számukra is, amikor dönteniük kell: meg kell tanulniuk, hogyan célszerű nehéz terepen átkelni, melyik akadályt lehet átugrani, és melyiket nem, mi veszélyes és mi ártalmatlan. Ezekben a helyzetekben lehet megítélni a ló intelligenciáját. Talán a legalkalmasabb közeg ennek kiderítésére a

12. ábra

vadászlovaglás. Hiszen itt sokféle terepviszony között, sokféle típusú akadályon kell átkelniük a lehető legkisebb erőfeszítéssel. Egy tapasztalatlanabb ló a mély szántásban rohanni kezd, hogy minél előbb

leküzdje a félelmetesen süppedős talajt, és így kifárasztja magát, esetleg megrándítva a lábát. A tapasztalt ló, aki már megtanulta a leckét, lassabb, de határozott ügetésben fog áthaladni rajta, így még marad elég ereje a gyors vágásra később egy megfelelőbb talajon. Ő már tudja, honnan kell elugrani a szélesebb és honnan a magasabb akadály előtt. Természetesen a kevésbé gyors felfogású ló is ugorhat ügyesen, ha csak azt tanulta meg, hogy a lovas utasítására figyeljen. A két fajta ló: aki saját maga oldja meg a feladatokat, és aki tökéletesen engedelmeskedik a lovasnak, mindkettő lehet fantasztikus a megfelelő lovas számára. Sőt, a túlzott intelligencia sem mindig pozitívum, pl. egy iskolaló esetében: egy okos ló hamar rájön, hogyan védje meg magát a durvább segítségektől, illetve, hogy ha nem megfelelően vitték rá egy akadályra, akkor tudja, hogy ha átugorná, valószínűleg megütné magát. Ide sokkal jobban megfelel egy kevésbé érzékeny állat.

Akármennyire intelligens is egy ló, ezt az érzelmei is nagyban befolyásolják. Bármilyen gyorsan tanulta meg feladatait egy fiatal csikó, amikor első alkalommal viszik versenyre, az új környezet és a sok ló biztosan izgatottá teszik. Aztán ez az izgatottság vagy megsokszorozza az erejét, vagy pedig éppen hogy dekoncentrálttá teszi, éppen úgy, ahogy az embereknél. Sok olyan ló van, akiknek érdemeit alábecsülik, mert nem azokat a dolgokat kérik tőle, amikre a legalkalmasabbak lennének.

Egy bátortalan (de nem ideges) lóból nem lesz kiváló díjugró, de hobbilóként értékes lehet egy még nem megbízható ülésel rendelkező lovas számára, mert a kényelmetlen helyzetekben inkább megáll.

Mindent összevetve a forróvérű, vékony bőrű, expresszív fajtákról azt tartják, sokkal intelligensebbek pl. a hidegvérűeknél, de ez egyáltalán nem ilyen egyértelmű. A Texas Egyetem kutatásai azt mutatják, hogy a fiatal quarter lovak több pontot értek el a tanulási tesztek során, mint a telivérek; bár ez egy egyszeri kísérlet volt, amiből még nem vonhatunk le messzemenő következtetéseket. Az, hogy egy okos ló tökéletesen tisztában van azzal, mi a dolga, de még sincs kedve hozzá, ugyanolyan elterjedt probléma, mint az egyszerű feladatok ismételtetése.

A hidegvérű ló nyugodtabb hozzáállása gyakran meggyorsítja a tanulást, de a megunást is. Egy jó, okos cob csikó (zömök, kis hátsóló típus) egy nap alatt felkantározható, felnyergelhető, és lovagolható. Az ideges, magasan telivérezett lovaknál használatos lassú, megerősítő módszerek itt nem szükségesek, csak unottá tennék. Ha egy hidegvérű lóval keményen bánnak, az visszahúzódhat egy sztoikus érzéketlenségbe, míg ugyanerre egy melegvérű ló valószínűbb, hogy pánikkal vagy rosszindulattal válaszol.

A lófajták nem csak fizikai teljesítőképességükben, de pszichológiai tulajdonságaikban is különbözőek, ami különböző feladatok teljesítésére, és különböző tulajdonosok számára teszi alkalmassá őket.

Az intelligencia olyan tulajdonság, amit nyilvánvalóan mindenki akar egy lóban, de ez nem így van. „Ne akarj túl okos lovat (az ugratáshoz)” – mondja Seamus Hayes⁽¹⁰⁾, az 1950-60-as évek híres író díjugratója – „hiszen amelyik ló ismeri a játékot, az bolond lenne egy tiszta kört végigugrani, hiszen azután megint csak ugrania kellene.” Amikor olyan dolgokat csinálnak, amelyeket nem kifejezetten élveznek, (ami, mint láttuk – elég gyakori) az intelligens lovak sokkal inkább elkerülik – nagyon körmönfontan – ezeket a dolgokat, mint a butábbak. Sokuknak nem esik nehezére túljárni a lovas eszén. Másrészt viszont egy okos ló csodálatos társ, figyelmes, találékony, és szórakoztató – de nem válik belőle jó versenyzőgéppé.

Ha megfigyeljük a lovakat a legelőn, vagy játék közben, nagyon sokat megtudhatunk a személyiségükről (figyelmes, lusta, érdeklődő, játékos, bátor, vagy gyámoltalan?), olyan dolgokat, amiket munka közben nem fedezhetünk fel, mivel a képzés hatása elfedi természetes attitűdjüket. Csak akkor érthetjük meg és fejleszthetjük lovunk természetes képességeit, ha abbahagyjuk a feladatok osztogatását, és elkezdünk benyomásokat gyűjteni. Nagyon sok mindent tanulhatunk a lovaktól, és az az ideális, ha ebben a tanítási-tanulási folyamatban a ló is és a lovas is tanul. Ha azt nézzük, hogy intelligenciában mi állunk a lovak fölött (bár ez sem mindig egyértelmű), akkor világos, hogy nekünk kell megtanulnunk a ló nyelvét, és nem várhatjuk el, hogy ő tanulja meg a miénket. Végző soron azonban az az ideális, hogy mindkét fél tesz a cél érdekében.

Hogyan tanítsuk a lovat?

Végül az eddigi ismeretek felhasználásával tekintsük át, hogy milyen tanítási-nevelési módszerek állnak a rendelkezésünkre ahhoz, hogy valamilyen irányban tartós változást hozzunk létre a ló viselkedésében.

1. Jutalmazás, büntetés

A jutalmazás, megvesztegetés, ellenszenv és büntetés mind megváltoztatja az állat hajlamát arra, hogy megismételje, amit éppen tett.

1.1 Jutalom (pozitív megerősítés)

Egy cselekedet közben, vagy rögtön azután következik, és arra biztatja az állatot, hogy újra megtegye. A jutalom azonnali és legnyilvánvalóbb formája az étel, bár a jutalomfalat túlzott alkalmazása a lovat elrontja, és követelözővé teszi. Miután egy ló már megbarátkozott az emberrel, éppen úgy fogja értékelni a kedves szavakat és a nyakvakargatást, főként, ha ezt összekapcsoljuk egy korábbi étel-jutalommal. A ló igen keményen dolgozik

A simogatás is jutalom

a dicséretért, és öröm látni, amikor jókedvvel teljesít, hogy a tréner kedvében járjon. Szomorú, hogy sokan nem látják, milyen fontos egy lónak a jutalmazás. Ahelyett, hogy megerősítenék, amikor valami pozitívat tett, egyszerűen csak büntetik a negatív dolog miatt, így a lovat a félelem fogja vezérelni. Sőt, mi több, nem lesz biztonságos sem olyan körülmények között, amelyek jobban megrémítik, mint a lovas büntetése.

A dicséretet is sokféleképpen lehet értelmezni. Én például a lovam marját szoktam finoman megvakargatni. A természetben ez az, ami leggyakrabban megfigyelhető, amikor egy ló a másik kedvében akar járni. Mint módszert akkor fedeztem fel, amikor a hosszabb ideig tartó állás volt a kitűzött feladat. Amikor megálltunk, rögtön várta a

következő feladatot: próbálkozott előre- és hátrafelé menni, és csak akkor állt nyugodtan, ha a marját vakargattam. Most már enélkül is végrehajtja, de ezt a fajta dicséretet/megnyugtatót azóta is sok helyzetben alkalmazom. Jutalomfalatot azonban még sohasem adtam neki munka közben, főként mert nem túl praktikus egy marék répával a zsebemben lovagolni, és a munkát evéssel megszakítani.

Magasabb fokú képzésnél a nyugalom is egy hatalmas jutalom. Amikor a ló egy nehéz feladatot hajtott végre, ahhoz, hogy legközelebb is megismételje, elég, ha megdicsérezzük, és nyugton hagyjuk. Egy nehéz feladat végeláthatatlan gyakorlásának – főleg jutalmazás nélkül – megvan az a veszélye, hogy a ló egy idő után zokon veszi az értelmetlen próbatételt. Nagyon sok ellenkezés erre az okra vezethető vissza. A hangszín is mérhetetlenül fontos a lónak, és használhatjuk jutalomként, bátorításként, figyelmeztetésként vagy büntetésként. Ezt nem lehet eléggé hangsúlyozni.

1.2 Megvesztegetés

Ez egy kicsit különbözik a jutalmazástól, mivel a ló látja a jutalmat, mielőtt elvégezné a feladatot. Ez is hasznos lehet, főleg a kiképzés elején, amikor arra tanítjuk a lovat, hogy odajöjjön hozzánk, amikor hívjuk; bemenjen az utánfutóba; ugorjon a szabadon ugróban, és így tovább. Az igazán rémült ló azonban nem fogadja el a megvesztegetést, ugyanis a szája túl feszült, és az esze máshol jár; viszont a mohó ló szinte bármit megtesz érte. Persze olyan lovak is vannak, akik teljesen érdektelenek maradnak, és kitartóan megvesztegethetetlenek.

A megvesztegetéssel könnyen magunkhoz hívhatjuk a lovunkat

1.3 Elkerülés (negatív megerősítés)

Ez arra tanítja az állatot, hogy mozduljon el a lehetséges kellemetlenségtől, ezt a kiképzés során gyakran használják. Sok lovat csak arra tanítanak, hogy kerülje el a kellemetlenséget: megtanulják, hogy egy enyhe érintésre elmozduljanak, mert ismerik, és félnek a sarkantyútól, az ostortól, a fájdalomtól a szájukban. Az emberek jelentős részének ez jelenti az egyetlen tanítási módszert, és nehezen elfogadható számukra, hogy ezen kívül léteznek más, hatásos módszerek is.

Minél több a pozitív megerősítés – jutalom és pihenés –, annál kevesebb elkerülés válik szükségessé; és megfordítva: minél kevesebb a dicséret, annál inkább szükségessé válik az elkerülés, vagy a ló egyáltalán nem tanul. De a kellemetlenség félelmet szül, a félelem feszültséget, a feszültség pedig képtelenné teszi a lovat arra, hogy reagáljon – így ellenkezéshez vezet – és végül az egész kiképzés egy kétségbeesett, veszélyes harccá válik. Míg egy fiatal ló időnként magának okoz kellemetlenséget ha, pl. nem reagál a zablára, hanem ellentart, amíg az kényelmetlenné válik a számára; addig az elkerülés mint megfontolt képzési mód, szükségtelen, és inkább tűnik az emberi természet legrosszabb termékének. Kevés kívánatos dolog marad a lóban, ha a tompa engedelmességig megfélemlítjük.

Az ostortól való elrohanás is elkerülés

1.4 Büntetés

Ezt gyakran keverik az elkerüléssel, és gyakran akkor használják, amikor semmi jó nem süllhet ki belőle. Pedig hasznos, amikor egy olyan kellemetlen viselkedéstől akarjuk elvenni a ló kedvét, amit magától fundált ki – pl. a harapás; viszont hatástalan, amikor egy új segítséggel egy új reakcióra akarjuk megtanítani: mivel a „rossz” válasz büntetése megfélemlíti és összezavarja a lovat, és legközelebb még kevésbé valószínű, hogy együtt fog működni velünk. (Ha „rossz” választ kapunk egy új jelzésre, az általában a rossz időzítésből ered: ha a ló elengedett és készen áll, akkor valószínűleg – bár tökéletlenül – de el fogja végezni a feladatot. Ha nem, akkor rosszul készítettük elő, és ezen már a büntetés sem fog javítani.) A büntetés rossz használata vezet leginkább ellenkezéshez a kiképzésben.

Amelyik ló a dicsérethez szokott, annak a kemény hang is büntetés; ahogy a feszültség is kellemetlen lesz, ami ilyenkor elkerülhetetlenül elárasztja a testünket. Ez igen kedvező a kiképzésben: amikor tele van a kezünk, vagy éppen leesünk, akkor is kifejezhetjük nemtetszésünket, és a ló meggondolhatja, és esetleg megváltoztathatja a tervét: míg ilyenkor egy büntetéssel képzett ló megpróbálna elmenekülni.

A hátraléptetés a büntetés egy formája

2. Amit a kiképzés folyamán figyelembe kell vennünk:

2.1 Olvasni a jelekben

A lovakkal való kommunikáció nehézségeit gyakran arra vezetik vissza, hogy a lovak nem tudják, vagy nem hajlandóak megérteni, amit kérni akarunk vagy mondani próbálunk nekik. De ennek az ellenkezője éppen ilyen gyakran igaz: mi vagyunk azok, akik elmerülve nézeteinkben vakok vagyunk arra, amit a ló mond.

Pedig ő minden percben ellát minket információval, megmutatva mit érez, mi aggasztja – olyan jelekkel, amelyek gyakran messze túl finomak a mi beszédközpontú, önös, érzéketlen önmagunkhoz, hogy észrevegyük.

A lovak által küldött jelek különböző kombinációi csaknem végtelenek. Nincs olyan egyszerű mód, amellyel meghatározhatnánk a lovak összes hangulatát.

A figyelés, elmélyedés, hallgatás a lovasember mesterségének fontos része. Hiszen csak akkor tudunk együttműködést elérni, ha értékeljük azt, amivel dolgozunk van. Sőt, amikor egy ló nem tudja megszerezni ezt a minimum együttműködést, akkor bizalmatlan lesz és visszautasító: meg kell mutatnunk, hogy ha nem is teszünk eleget a kérésének, legalább megértjük a félelem, kétség, és szükségletek jeleit, azáltal, hogy ha csak rövid ideig is, de figyelmünket a forrásukra irányítjuk.

2.2 Időzítés

Az időzítésnek három fajtája van, ami fontos, ha lovakkal foglalkozunk: az életritmus, a hangulat és a fókuszálás. Ha nem szentelünk nekik elég figyelmet, az az egyik leggyakoribb hiba, amit elkövethetünk.

2.2.1 Az életritmus

Egy ló életének különböző szakaszaiban a természetes viselkedési szokások különböző fokig fejlődnek ki, részben a tapasztalat miatt, de az érési folyamatoknak is nagyban

A hátracsapott fülek és csapkodó farok az ellenszenv biztos jelei

köszönhető. Egy kicsikó például tolakodóan kíváncsi, és keveset mutat abból a furcsa dolgok iránti félelemből, ami az idősebb állatokra annyira jellemző: találhatnánk-e megfelelőbb időt, hogy bemutatkozzunk neki, hogy ezentúl része leszünk az életének? Egy frissen elválasztott csikónak, akit hamarabb vettek el az anyjától, mint szeretete volna, még van egy erős, kielégítetlen követési reakciója. Találhatnánk-e alkalmasabb időt arra, hogy mi legyünk az a „tárgy”, akit követhet? A két- és háromévesek a felfedezőkedvük csúcsán vannak. Találhatnánk-e alkalmasabb időt arra, hogy hagyjuk őket felfedezni és megbarátkozni a kinti világ élményeivel?

Ha a ló természetes érdeklődésének fejlődését felhasználva dolgozunk, és akkor kérünk bizonyos fajta feladatokat, amikor a legnagyobb hajlama van arra, hogy teljesítse; ha a képzést a ló pszichéjéhez szabjuk, akkor egy boldog, elégedett állatot kapunk, akinek készséges hozzáállása keresztülviszi a következő évek még fáradtságosabb munkáján, ami esetleg rá vár.

2.2.2 A hangulat

Vannak olyan időszakai a napnak, az időjárásnak, egy kanca ciklusának, amelyek igen drámai hatással lehetnek a lovak hangulatára. Ha ezeket figyelmen kívül hagyjuk, ezzel csak ellenállást váltunk ki. A rosszul időzített fizikai követelmények – amikor a ló túl kiegyensúlyozatlan, túl merev vagy más miatt nem tud eleget tenni nekik – szintén mentális ellenálláshoz és visszautasításhoz vezetnek.

2.2.3 A figyelem fókuszálása

Mivel a lónak két szeme és két füle van, a figyelme négy különböző irányra osztható. Minél fontosabb a tárgy, annál több szem és fül mutat az irányába, hacsak a fülei nem jeleznek veszélyt. A megosztott figyelem zavart jelezhet: amikor a ló megáll, szemei, fülei és lábai mind különböző irányba néznek, akkor biztos, hogy össze van zavarodva. De a megosztott figyelem lovas alatt dolgozó lovon is megfigyelhető, egyik fülük előre, az útra figyel, a másikat pedig hátrafordítják a lovas felé; ez egyszerűen azt mutatja, hogy elégedett figyelemmel követik a történéseket.

A képzés folyamán természetesen elvárjuk a lótól, hogy ránk figyeljen. Hiszen ha nem érzékeli a jelzéseinket, nem is tud reagálni rájuk. Ám amikor például egy fiatal lovat futószárazunk egy számára idegen helyen, a figyelme bizonyosan mindenfelé el fog kalandozni, hiszen jól körül kell néznie. Az, hogy magunkra vonjuk-e a figyelmét, vagy egyszerűen megvárjuk, amíg magától visszatér, az függ a kiképzés előrehaladottságától,

az adott lótól, és a környezet izgalmi értékétől. De egy dolog biztos: semmi értelme feladatokat adni neki, amíg előbb nem mutatja annak jeleit, hogy figyel ránk.

Sajnos ritka eset, hogy megvizsgáljuk, mit néz a ló, pedig gyakran, nagyon gyakran az a ló, aki visszautasítja, hogy valamit megtegyen, az az adott dolgot egy más szemszögből látja, vagy valami teljesen mást néz, ami fenyegető számára. Az a ló, aki hirtelen visszautasítja, hogy belépjen a lószállítóba, talán egyáltalán nem is néz rá, hanem csak egy kabátot figyel, ami az ajtón lóg, vagy egy kötelet a padlón, egy csapkodó zászlót a távolban.

Ha egyáltalán nem foglalkozunk ezzel a „veszéllyel”, akkor a ló gyakran még makacsabban ellenáll, de ha úgy viselkedünk, mint a lovak tennék, és követjük a figyelem irányát, akkor megmutathatjuk, hogy nincs mitől félni, és így megnyugtathatjuk. A ló kétszer annyira fog félni, ha olyasvalaki kezei között van, aki nem hallgatja meg a figyelmeztetését, és gyakran izgatottan megbökdösi az embert, hogy rávegye, figyeljen a félelem forrására.

2.3 Feszültség

A félelem feszültséget idéz elő, az pedig csökkenti a ló érzékenységét. Mert a feszültség fertőző. Hogy a lovak vajon ki tudják-e szagolni a félelmet, talán sohasem tudhatjuk meg, de az biztos, hogy látják, és érzik más lovakban vagy emberekben; és ez megrémíti őket.

Úgy tűnik, a lovaknak sosem jut eszükbe, hogy a mi feszültségünk okai esetleg ők maguk: ehelyett idegesen keresik a tigrist, amit feltehetőleg mi látunk. Egyeseknek – akik nem félnek a lovaiktól – lehetnek más problémáik az életükben, amiket akaratlanul is felfednek a mozgásukkal. A nyugodt magatartás kifejlesztése, a könnyed, kiegyensúlyozott megközelítés a kulcs a ló önbizalmának eléréséhez. Mindannyian tudjuk, hogy a feszültségtől nem mindig tudjuk kontrollálni a mozdulatainkat, nem tudjuk a dolgokat a megfelelő mértékben érzékelni, és reagálni rájuk. Ez a lovakkal is ugyanígy van.

Míg a valódi félelem jelei a lónál –a szem forgatása, a kitágult orrlyukak, a pánikszerű mozdulatok- mindenki számára egyértelműek, a feszültség jelei –amelyek alacsonyabb szintűek, mint a félelemé- már kevésbé nyilvánvalóak. A feszültség fő indikátorai a száj és a nyak. A feszült ló szája megfeszül, nem tudja mozgatni a száját és az állkapcsát, és a nyaka is merev. Ha a hátán ülünk, ez olyan érzés, mintha egy fadarab lenne a szárak végén. Ahogy nő a feszültség, a mozdulatok egyre merevebbek, nem olyan

folyamatosak. Az ilyen megmerevedett ló szó szerint kővé dermed a félelemtől (ez a jelenség figyelhető meg a szamaraknál is, akikre még inkább jellemző ez, ott csökönyösségnek hívják.) A feszültség alacsonyabb fokán a ló gyakran nem tudja eléggé mozgatni a nyakát, hogy elforduljon és megnézze a dolgokat, ehelyett csak a szemét tudja forgatni.

A merev farkok, az összekevert lábak, a feszes léptek mind a feszültség jelei.

Főleg fiatalabb lovaknál ezek a jelek a bölcs lovasember számára veszélyt jeleznek. Sajnálatos, hogy sok belovagló türelmetlen, és minimális idő alatt akar „jól képzett” lovat, de e helyett olyan lovat képez, amelyik fél, nehogy rosszat tegyen, így feszültté válik. A szájtevékenység (nyugodt lónál a zabla rágása, nyálképződés) hiánya szintén a belső feszültséget mutatja: az adrenalin – a félelem és menekülés hormonja – kiszárítja a száját.

A feszültség jeleinek ismerete a jó időzítés része, hiszen ez azt vonja maga után, hogy a lovat nem siettetik a kiképzés alatt, hanem hagyják megnyugodni az egyes képzési fázisokban, mielőtt a következő szintre lép. Nincsen olyan merev szabály, amely meghatározhatja mennyi időt vegyen igénybe egy-egy fázis: amint a ló mentes minden feszültségtől, kész arra, hogy továbblépjen.

A feszültség oka az izgalom, konfliktus és félelem okozta magas energiaszint. Az a ló, aki megáll, és a távolba mered, talán egy másik lóra a horizonton, remeg a feszültségtől, ahogy egy udvarló mén is: mindkét esetben félig félnek, félig vágyakoznak arra, amit látnak. Ezek a fajta feszültségek nem veszedelmesek. De egy vezetett lónál a feszültség gyakran egy határérték alatti félelemből ered. Ha megfigyeljük, milyen irányba figyel a ló, megtudhatjuk, merre van a félelem forrása. Ha ez a képzés alatt és más körülmények között is folytatódik, akkor a gondozó gyanakodhat, hogy az ő saját feszültsége okozza a lóét.

2.4 Energia

A vadlovak, akik tele vannak parazitákkal, alultápláltak, akik néha egy csikót szoptatnak, miközben egy másikkal vemhesek, még így is gyakran vágóban vándorolnak egyik helyről a másikra; Montana-ban egy csapat naponta 30 km-t tesz meg a vízhez és vissza, és ez teljesen természetes a számukra. Vajon mennyivel több energiája kell, hogy legyen egy istállózott, vérszívóktól mentes, jól táplált lónak?

A lovaknak általában sokkal több energiájuk van, mint sokan gondolnák. Az iskolalovak vagy túralovak egy nap 6-8 órát dolgoznak gyakran csak minimális takarmánnyal.

Egy fitt és egészséges állattól egy óra munka nem kíván többet, mint egy kis játékos ugrándozás, bár amíg van rá lehetősége, hogy a fölös energiáját ledolgozza, és kielégítse mozgásigényét, ez annyira igénybe veszi a figyelmét, hogy másra már nemigen marad.

Ha megadjuk a lónak a szabadságot, hogy a fölös energiáját játékban vagy irányítás nélküli szabad mozgásban vezesse le, mielőtt komoly munkára fognánk, azzal segítünk neki megszabadulni azoktól a feszültségektől, amik a bezártság miatt felgyülemlenek. Ellentétben azzal, amitől sokan tartanak, hogy a túlzott izgatottság problémákat okoz, ez az eljárás csak megalapozza a ló szabad előremenetét és az erős impulzust, ami akkor is fenntartható, amikor a ló figyelmére még nagyobb szükségünk lesz.

Általában véve egy legelőn, ménesben nevelt lóval foglalkozni sokkal probléma mentesebb, mint azzal, aki egész nap box-fogságban van. Mert míg az egyik fajtársaival való játékban kitombolja magát, és a kellőképpen bemelegszik a munkára; addig a másik egész nap áll és unatkozik, és minden energiáját abban az egy órában tudja csak levezetni, amikor a lovas komoly munkát szeretne végezni.

2.5 Térczemlélet

A belovagolt ló olyan, aki elfogadja az embert a személyes zónájában, aki elfogadja az embert a hátán vagy a kocsit a háta mögött; nyugodt annyira, hogy engedjen a nyomásnak ahelyett, hogy harcolna ellene.

Persze megtehetjük, hogy ráerőltetjük a lóra, hogy viselje el az ember közelségét úgy, ha sarokba szorítjuk, és nem engedjük el addig, amíg a félelme elcsitul, de ezt a lovat nem nevezhetjük belovagoltnak, mert ha csak lehetősége nyílik rá, biztonságos távolságot tart maga és az ember között. A ló rendszerében az, hogy erőszakosan betörünk a személyes terébe, önvédelmi reakciókat válthat ki, vagyis, ha megteheti, arrébb megy, de ha nem tud, akkor megfordul és rüg. Amíg nem önként fogadja el az embert a közvetlen közelében, addig egész életében visszautasíthatja, hogy megközelítsék, és megfognák; még akkor is, ha megtanulta, hogy ha egyszer megfognák, akkor bizonyos módon kell viselkednie, különben büntetés lesz a vége.

Az a ló, aki felajánlja, hogy belépünk a személyes terébe, más eset: ha elfogadta a közelséget, akkor szociális rendszerének megfelelően bánik velünk, utánoz minket, elfogad bennünket, mint vezetőt, és megenged szinte bármit, amit tenni akarunk, bár talán elsőre kicsit furcsának találja majd. A belovaglásnál ez az elv különösen fontos a vad- vagy emberrel keveset találkozott ló esetében.

Ha be akarunk lépni egy ló személyes terébe, meg kell várnunk, míg ő teszi meg az első lépést; ha nem elég bátor, érdeklődő, vagy magányos ahhoz, hogy ezt megtegye (ami ritkaság), akkor a különböző csalogató falatok is értéktelenek. Amikor már kialakult a barátság, hamarosan a ló lesz az, aki nem szeretné, hogy otthagyjuk, és aki elfogadja, hogy az egész testéhez hozzáérjünk.

Talán egy hónap is eltelik, míg a ló igazán örül, ha meglát minket, és mellettünk lehet, míg feladja a hátsó lábát és engedi megvakarni a farkát. Azok a lovak, akiket erővel fognak meg, ritkán biztonságosak, még ha több hét lovaglás áll is a hátuk mögött, mivel ha megijednek valamitől, akkor megint igyekeznek elmenekülni az ember jelenlététől. Viszont egy elfogadó ló hiába nyers még, megbízik lovasában, és veszély esetén még inkább közel akar lenni hozzá.

A tér-elmélet ismerete a szabadon tanításkor is jó szolgálatot tesz, amikor a kinyújtott kezünkkel vagy egy pálcával személyes zónánkat meghosszabbítjuk egy adott irányban, hogy ezzel előre mozdítsuk, vagy megfordítsuk a lovat. Személyes élményem ezzel kapcsolatban, hogy a lovam bármilyen felszerelés és futószár nélkül futószárazható egy tágas pályán. Persze nem minden alkalommal, hiszen ez teljes mértékben a ló aznapi hozzáállástól függ. De számomra rendkívüli, hogy a saját akaratából körülöttem marad, és minden „kényszerítő” eszköz nélkül lép, üget és vágtazik a kérésemre. Érdekes lenne megtudni, mi az, ami ráveszi erre.

Befejezés

Láthattuk, hogy a ló viselkedésének tanulmányozása elvezethet a jeleik megértéséhez, és ahhoz, hogy harmóniába kerülhessünk velük, ha rászánjuk az időt. Megtanulhatjuk, hogyan használhatjuk a lovak szociális viselkedését és a mi tanulási elméleteinket, hogy a képzésüket könnyebbé és kellemesebbé tegyük, és hogyan érthetjük meg jobban a problémáikat.

A múltban rengeteg időt töltöttek a ló testének megértésével, és tökéletesítésével, de a pszichéjére nem fordítottak figyelmet, amíg nem állt az útjukba. Itt az idő, hogy több időt szenteljünk erre. Szerencsére egyre többen gondolkodnak hasonlóképpen, de ott, ahol igazán nagy összegek múlnak egy-egy ló teljesítményén, sajnos még mindig nem a ló érdeke az első.

Manapság a kiváló minőségű lógondozás még mindig sok helyen azt jelenti, hogy az istállók sterilek, a lovak műeledelt esznek, el vannak szigetelve egymástól, és be vannak börtönözve, hogy semmi bajuk ne essen. Talán nem tudjuk ezt teljesen megszüntetni, mert a céljainknak nem felel meg, nincs nagy legelők, stb., de legalább átgondolhatnánk, milyen stressz-faktorokat tudnánk csökkenteni, és hogyan tudnánk a lovaink életét egy kicsit lószerűbbé tenni. Lehet, hogy a legelők, ménesben tartott lovaknak nem lesz akkora hasa és olyan makulátlan a szőre, de az biztos, hogy mind a lelki, mind a fizikai állapotuknak jót tenne. Nem jelentkezne annyi viselkedési probléma, és az állatorvosi költségek is csökkennének.

Gondoljunk arra, hogy egy sportló mennyivel jobban teljesítene, ha eközben még jól is érezné magát. Illetve az is érdekes kérdés, amit Seamus Hayes mondott, hogy versenyzésre az igazán okos lovak nem alkalmasak, mert nem tesznek olyat, ami nekik nem jó. Ha viszont kellemesebbé tennénk számukra az életet és a kiképzést, akkor nem esnének ki a szelekció folyamán, mint versenyzésre alkalmatlan egyedek, hanem megmutathatnák, mit tudnak.

A szemlélet az, amin változtatni kellene.

A bírók ne pontozzák le a legelői kondícióban lévő lovat, ne legyenek olyan versenyek, amelyek természetellenes mozgásformákat kényszerítenek a lóra (pl. a Tennessee Walking Horse esetében) vagy az életét kockáztatják (pl. a gátversenyeken). Próbáljunk inkább olyan versenyszámokat kitalálni, amelyeket a ló is élvez, de legalábbis nem károsítja sem testileg, sem lelkileg. Ne arra legyünk büszkék, milyen teljesítményre képesek a lovaink, hanem, hogy eközben milyen jól érzik magukat a bőrükben. Ne felejtjük el, hogy a ló nem a mi szórakoztatásunkra született!

Hivatkozások

1. „*The practically lost art of listening is the nearest of all arts to Eternity.*”
William Butler Yeats
Rees, Lucy (1986.): The Horse's Mind - 147. oldal
Prentice Hall Press, New York
2. Smyth, R. H.: The Mind of the Horse
J.A. Allen, 1974.
3. Grzimek, B.: Versuche über das Farbsehn von Pflanzenessern 1. Das farbige Sehn
(und die Schurscharfe) von Pferden
Z. Tierpsychol, 1950.
4. Popov, N. F.: Characteristics of Higher Nervous Activity of Horses
Pavlov Inst., 1956.
5. Darwin, C.: Expressions of Emotions in Man and Animals
Greenwood Press, 1868.
6. Kardos L.: A lélektan alapproblémái és a pavlovi kutatások
Budapest, 1957
7. Skinner, B. F.: About Behaviourism
1974.
8. Williams, Moyra (1966): Horse Psychology 138-140. oldal
A.S. Barnes and Co.; New York
9. „*Evolution through selection, has built the biological base so that many behaviours
are easily, almost inevitably, learned.*”
S. L. Washburn
Rees, Lucy (1986.): The Horse's Mind 45. oldal
Prentice Hall Press, New York
10. „*You don't want too clever a horse. After all, a horse that knows the game is a fool
to jump a clear round, for he will only have to jump again.*”
S. Hayes
Rees, Lucy (1986.): The Horse's Mind – 176. oldal
Prentice Hall Press, New York

Ábrák jegyzéke

A fényképek mind saját készítésűek, a bajai Remény Lovasiskola lovai és lovasai szerepelnek rajtuk.

1. Roberts, Monty (2002.): From My Hand to Yours 20. oldal
Monty and Pat Roberts Inc., Solvang, California

2. Roberts, Monty (2002.): From My Hand to Yours 19. oldal
Monty and Pat Roberts Inc., Solvang, California

3. Rees, Lucy (1986.): The Horse's Mind 69. oldal
Prentice Hall Press, New York

4. Rees, Lucy (1986.): The Horse's Mind 71. oldal
Prentice Hall Press, New York

5. Roberts, Monty (2002.): From My Hand to Yours 14. oldal
Monty and Pat Roberts Inc., Solvang, California

6. Rees, Lucy (1986.): The Horse's Mind 76. oldal
Prentice Hall Press, New York

7. Rees, Lucy (1986.): The Horse's Mind 78. oldal
Prentice Hall Press, New York

8. Rees, Lucy (1986.): The Horse's Mind 83. oldal
Prentice Hall Press, New York

9. Rees, Lucy (1986.): The Horse's Mind 82. oldal
Prentice Hall Press, New York

10. Rees, Lucy (1986.): The Horse's Mind 171. oldal
Prentice Hall Press, New York

11. Williams, Moyra (1966): Horse Psychology 124. oldal
A.S. Barnes and Co.; New York

12. Williams, Moyra (1966): Horse Psychology 126. oldal
A.S. Barnes and Co.; New York

Forrásmunkák:

- 1. Blake, Henry (1994): Horse Sense**
Souvenir Press, London
- 2. Budiansky, Stephen (1977.): A ló természetrajza.**
Vincze Kiadó, Budapest
- 3. Dr. Buzsáki György (1984.): Az állatok tanulása**
Mezőgazdasági Könyvkiadó Vállalat, Budapest
- 4. Dr. Csányi Vilmos (1994.): Etológia**
Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest
- 5. Dr. Gere Tibor (2003.): Gazdasági állatok viselkedése III., A lovak viselkedése**
Szaktudás Kiadó Ház, Budapest
- 6. Hans-Jörg Schrenk (2002.): Az értelmes ló**
Noran Kiadó, Budapest
- 7. Irwin, Chris (2001.): A lovak nem hazudnak**
Kossuth Kiadó, Budapest
- 8. Dr. Majer József (1981.): Hogyan viselkednek az állatok**
Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest
- 9. Morris, Desmond (1992.): Állatlesen**
Európa Könyvkiadó, Budapest
- 10. Morris, Desmond (1993.): Miért csinálja a ló?**
Európa Könyvkiadó, Budapest
- 11. Rees, Lucy (1986.): The Horse's Mind**
Prentice Hall Press, New York
- 12. Roberts, Monty (2002.): From My Hand to Yours**
Monty and Pat Roberts Inc., Solvang, California
- 13. Schafer, Michael (1975.): The Language of the Horse**
Kaye & Ward Ltd., London
- 14. Williams, Moyra (1966): Horse Psychology**
A.S. Barnes and Co.; New York
- 15. Szederjei Ákos és Szederjei Ákosné (1971): Állatok fogságban és szabadon**
Natura, Budapest
- 16. Csányi Vilmos: Egy etológiai tanuláselmélet**
(<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/termesz/biologia/csanyi/csanyi.mek>)

17. Melvin Bradley: Practical Horse Psychology

Department of Animal Sciences, University of Missouri

(<http://extension.missouri.edu/explore/agguides/ansci/g02862.htm>)

18. Dr. Patricia Evans: Equine Behavior: Prey vs. Predator, Horse vs. Human

Utah State University

(http://extension.usu.edu/files/publications/publication/Ag_Equine_2005-02.pdf)